

Lefnadshändelser 1805, 1806, 1807

Av Ernst von Post (1782-1850)

Detta är ett särtryck ur boken *Den von Postska Släktföreningen 100 år* skriven av Olle och Lennart von Post. Olle, Lennart och Iréne von Post transkriberade originalet inför den von Postska släktföreningens 100 års jubileum år 2019. Särtrycket tillgängliggörs för icke kommersiellt bruk efter godkännande av författarna.

Lefnadshändelser 1805, 1806 et 1807

Efter att skrivit om sin resa i Tyskland 1805 nedtecknade Ernst von Post (1782-1850) sina erfarenheter från det pommerska kriget.

Pommerska kriget 1805–1807 var ett krig på tysk mark med Sverige stödjande Storbritannien och Preussen på ena sidan och Frankrike på den andra. Gustav IV Adolf försökte alltså hjälpa till att störta Napoleon, men det misslyckades. Krigshandlingarna slutade 1807. Den 6 januari 1810 slöts freden i Paris då tvingades Sverige att ansluta sig till kontinentalsystemet. Sverige återfick svenska Pommern, som fransmännen hade ockuperat. Kriget var en del av Tredje och Fjärde koalitionskrigen som i sin tur var en del av Napoleonkrigen. Kontinentalsystemet var en handelspolitisk åtgärd som Napoleon Bonaparte införde efter förlusten mot Storbritannien vid Trafalgar år 1805. Notera att den franske fältmarskalken Jean Baptiste Bernadotte den 21 augusti 1810 utkorades till svensk kronprins.

Bland andra svenska soldater som under hösten 1806 kom i fångenskap och fick paradera för den franske marskalken Bernadotte var Ernsts bror Gustaf (1785-1850), senare ägare av Frängsäter och Rejmyre glasbruk. Båda bröderna sårades den 5 november 1806 vid en båttransport på floden Trave nära Travemünde. Deras bröder Stafs (1780-1845) och Ludvig (1781-1847) var också med i det Pommerska kriget men om de såg Bernadotte i Pommern framgår ej.

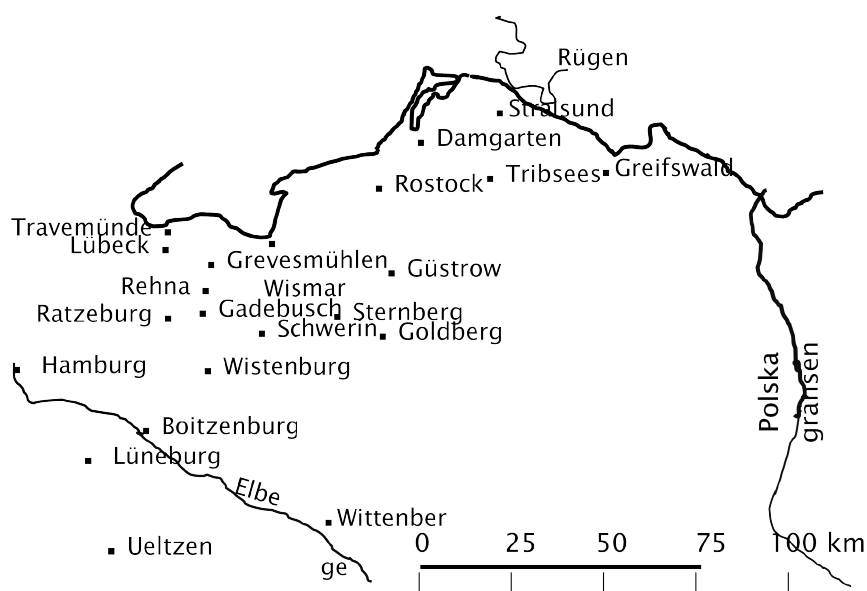
September 1805

I september samlades en del av Östanstångs Kompani under mitt befäl i Linköping, och avgick därifrån till länsgränsen, där den styrka förenades som skulle enligt order avgå till Karlskrona. Hela kommenderingen bestod av 1 bataljon rothålls och 1 bataljon rusthålls av Livgrenadjärregementet. Och bataljonerna var sammanslagna av mindre kommenderingar från alla kompanier. Regimentet kommenderades av översten greve Gustaf Mörner, rothållsbataljonen av majoren baron G Banér och rusthållsbataljonen af majoren baron Leijonhielm.

Jag anställdes som löjtnant vid 2:a fältkompaniet, under baron Strömfeldts kaptenskap och var kompaniet sammansatt av Överstelöjtnantens och Kinds kompanis kontingenter. Till Karlskrona avgicks med marsche forcé på vagnar. – Där väntades ett par dagar, varefter embarkering skedde på linjeskeppet Adolf Fredrik med 74 kanoner. Skaraborgs regemente gick samma gång på ett annat linjeskepp. Utseglingen var kinkig, för mindre passande vind, varför amiral Puke själv följde ut på redde. Många båtar och barkasser var även till

hands i händelse olycka inträffade. Konungen hade, som det sas, givit stränga order om avseglingen. Resan över havet gick något långsamt i ett vackert och stilla väder, utan andra äventyr än att en skeppsgosse föll under lek med kamrater, genom en kanonglugg i havet och kunde inte räddas. Fadern var skeppare och måste som vi, med största bedrövelse se den simmande gossen, utan att kunna hjälpa. Det hade varit helt och hållet, emot moderns vilja, att låta gossen följa med – hur ofta besynnerliga aningar! – Männe icke man borde ge akt på detta och rätta sig därefter?

Vid Rügen ankrades slutligen, däröver marscherades förbi den stora egendomen Putbus och översattes på båtar till Stralsunds brygga. Någon tid tillbringades i staden med exercis och arbetskommenderingar på fästningsverken som med mycken och otrolig kostnad istandsatts. Därefter förlades regementet på landet omkring Stralsund, där jag inkvarterades i Püttes prästgård 1 mil från staden, hos pastorn i församlingen. Prästen var en hygglig och hederlig man, men fattig med många barn. Tiden tillbringades härstädes med exercis och andra nöjen.

Inledningen 1805

November 1805

Den sjätte november om aftonen kom order att vi skulle bryta upp dagen därpå kl 10 – och blev därför den återstående tiden använd till några brevs skrivande och sakernas iordningställande.

Några ryska regementen hade nyss landstigit i Stralsund och passerat framåt. De var vackra och hade takt i militäriskt hänseende, svarta plymerna i massa såg icke illa ut. De söp hederligen av det tyska brännvinet.

Den 7:e uppbröts först kl 2 middagstiden, i anseende brist på skjuts, och marscherades till Redegats, där kompanierna åtskildes för att inta sina nattläger och fick vi anvisning på Baller Hermannshagen dit genast marschen fortsattes och där vi inträffade nattetiden kl 12. Stället var ganska dåligt och fanns där endast några fattiga bönder. Vägens längd var 3 ¼ mil.

Den 8:e marscherades till Damgarten 5 mil från Stralsund belägen på själva pommerska gränsen.

Den 9:e låg vi över i denna dåliga stad / Damgarten /. Om aftonen kl. 8 kom Konungen och hade sammankomst med ryske befälhavaren, någon furste eller prins.

Den 10:e uppbröts kl omkring 9 f m, marscherades kompanivis ut ur staden och formerades bataljon på landsvägen mecklenburgiska landet. Konungen ankom och passerade denna kolonn från vänster till höger och hälsade varje pluton, varefter vi defilerade i parad förbi honom, först 2 skvadroner husarer (av Mörnerska) därefter 1 grenadjär pluton som utgjordes av dem som ännu hade sina hattar ostockade i Stralsund, sedan våra båda bataljoner, därefter Skaraborgs bataljon och slutligen 3:ne kompanier artilleri (ridande). Vi defilerade sedan även in till staden Ribnitz' tullportar, där vägen krökte och gick till Rostock, dit ankomsten skedde, sedan vi i mörkret vadat genom gruvlig smuts och djupa vägar / tre mil / kl 11 på natten. Inmarschen skedde med flygande fanor och klingande spel under åskådandet av en myckenhet människor, vid ljusskenet från fönster och lyktor. På torget fick inkvarteringsmännen, och sedan kompaniet var inne i sina kvarter, åtföljde jag min värd som själv hade därmed att bestyra till ett värdshus, där nära 30 personer av hans släkt förut samlats. Man trugade mig att äta och dricka ansenligt, ty varje dam bar till mig någonting varav jag åtminstone skulle smaka av något – som man kan föreställa sig blev tämligen mycket, då i sällskapet endast fanns 2:ne karlar utom värden. Oändligt välvilligt blev jag emottagen – gick sedan med min värd hem, fick en väl möblerad kammare och väl bäddad säng. Samma utomordentligt goda och vänliga bemötande emottog alla svenska, som njuta i Tyska Nationens ögon, ett verkligt högt och stort värde. Jag hade en gruvlig heshet och bröstvärk, som

värden lyckligen kurerade, med att vid sänggången ge mig dricka ett glas äggpunsch.

Den 11:e samlades regementet på torget och efter korums förrättande samt fanornas blottande, marscherade vi kl 8 f m med flygande fana och klingande spel, ut ur denna ganska vackra och skönt byggda stad, där fönster, gator och gränder var fullpackade av åskådande människor. Dagens marsch sträckte sig till Golderg 4 mil från Rostock, - denna gård tillhörde en köpman i Hamburg och vi bodde rätt bra. Präst och doktor var även med oss här inkvarterade.

Den 12:e om morgonen ankom hit Skaraborgs bataljon och var alla officerare hos oss och frukosterade – något Raffel (ett vanligt tidsfördriv under marscher) spelades tills vi avmarscherade och ankom kl 8 på aftonen till Maslow efter 4 mils marsch. Denna gård stor och beboddes av en förpaktare (arrendator) – i Tyskland mycket allmän på alla egendomar. Vi blev ganska väl inkvarterade.

Den 13:e rastdag som tillbragtes roligt nog. Där var 2 av förpaktarens systrar och hans hustru, vilka alla var ganska hyggliga. Idag kom order från Konungen att skaraborgarna, husarer och artilleri skulle återgå till Damgarten. Så där under närvarande period, växlad fram och åter.

Den 14:e nov uppbröts kl 8 f m och marscherades denna dag 5 mil, vilka var rätt dryga, besynnerligen som vi slutligen på aftonen marscherade galet och måste gå tillbaka $\frac{1}{4}$ mil – väglaget var gruvligt, smutsigt och djupt, vanligen sådant att man i Sverige därom inte kan göra sig begrepp. Vi kom fram i svarta mörkret till Gadebusch, uttröttade, leriga och våta. Jag uppsökte mitt kvarter och fann det hyggligt nog.

Den 15:e uttågades åter med flygande fanor och klingande spel och var detta en hågkomst av våra förfäder, som här under Stenbockens anförande vann en seger över danskarna. Staden är liten och illa byggd. Vi skulle idag marschera till Wittenberg 3 mil från Gadebusch, men då vi kom en mil nära staden, mötte oss 2:ne av Invånarna, som sade att vi omöjligen kunde få kvarter där. Emedan ännu 400 ryssar och ett par hundra hästar var där. Vi fick då efter flera timmars väntan anvisning på andra kvarter och fick jag mitt uti Boddin, en herrgård tillhörig en herr Dross uti Braunschweig.

Den 16:e måste här ligga över tills vidare arrangemang kunde göras för att icke för mycket bli inblandade med ryssarna. Dessa ryska trupper skulle förmodligen under Konungens ledning agera med oss samfällt. Dagen tillbragtes med gårdens beseende, vilken var bland de bättre jag hittills sett i Tyskland. Om aftonen erhöles order att bryta upp följande dag för att marschera till Sasentin, en liten högst obetydlig stad.

Den 17:e samlade båda bataljonerna om morgonen vid vårt kvarter och marscherade vidare. Ut i Sasentin lades rusthålls-bataljonen och vi fick anvisning till en överjägmästare von Blöcker boende på en gård vid namn Tersdorff ½ mil från staden. Ankomsten dit skedde omkring kl 6 e m och var det ett ganska gott kvarter. Överjägmästaren var något till åren, men en ovanligt hederlig och angenäm människa. Efter en god supé intog vi sängen och trodde här få överligga en dag.

Men nattetiden kl 12 ankom order att följande dag kl 9 f m vara vid högkvarteret. Idag marscherade 4 mil. Vid Sasentin sammanblandades vi med ryska karyssiärer och talade jag med en av deras officerare, som hette Rehbinder, av svensk härkomst och livländare.

Den 18 nov sedan god vila och god frukost vankats, fick vi officerare en skön vagn med 4 vackra hästar förspända – och kom fram till Valoren i riktig tid. Efter några timmars marsch hade vi lämnat mecklenburgska landet och var nu i hannoverska eller egentligen lauenburgiska som ligger under Hannover och engelsmännen. Idag passerade vi förbi flera skvadroner av ryska livkaryssiärerna, vilka besynnerligen utmärkte sig med vacker uniform (vit med kaskar). Stort folk och ovanligt sköna hästar. (Karyssiärer användes för den klassiska uppsuttna kavalleristriden, det vill säga anfall.) De skulle nu gå till Lauenberg och vidare över Elbe. Vid Bücken, en by med poststation, blev vi förlagda och bodde hos en postmästare. Idag marscherades 3½ mil från nattläget.

Den 19:e reste jag på morgonen till högkvarteret och emottog avlöningen för kompaniet och under vägen såg jag en vild råbock inom skotthåll.

Den 20:e november var ännu inga uppbrottsorder inkomna och på eftermiddagen kom en skvadron av skånska husarerna (mörnerska) hit som redan varit flera mil på andra sidan Elbe. Officerarna berättade att landet var så ockuperat av preussare, ryssar, en svensk jägarbataljon, sammansatt av flera andra regementen jägare och en grenadjärbataljon från Stralsund (av Drottningens Livregemente och engelbrektarna) att de därför måste återgå och trodde att vi skulle bli kvarliggande tämligen länge. I medio av september låg ännu här överallt inkvarterade franska husarer, jägare och linjetrupper. De hade varit här i 2 år och 8 veckor och innevånarna var oändligt nöjda med deras bortgång. Här berättas att då de kom hit, hade trupperna ganska få gevär, inga munderingar och var nästan nakna, men här blev allting genast utskrivet och rekvirerat, som kostade landet otroligt, utom deras underhåll för dagen. Breda remmar ur andras hud är icke svårt att skära, helst då man lägger samvetet å sido – här hade från marskalken ända till trosskusken, var och en sugat vad åtkommas kunde. Jag har ännu förmärkt så väl i Mecklenburg som här att i åkerbruk, i mekaniska inrättningar och allmänna hushållningen, är innevånarna så väl vid herrgårdarna som allmogen, vida efter oss och jag kan ej begripa hur

resebeskrivare kan vara så intagna av egna dåligheter att vårt land skall bli av dem /så/ högt föruslat. Nattetiden kl 12 kom order att marschera till Colow.

Den 21:a kl 10 f m uppbröts och marschen ställdes till utsatt plats 2 mil från förra kvarteret under starkt snöväder i början, men som slutligen övergick i regn. Vid Gulzow en herrgård tillhörig en greve Kielmannsegge, stannade Strömfeldt med halva kompaniet, men andra halvan fortsatte vägen till Colow $\frac{1}{4}$ mil från föregående ställe.

Den 22:a användes dagen att arrangera vårt kvarter som var dåligt, hos bönder. Eftermiddagen reste vi till Gulzow / 42 km öster om Hamburg /.

Den 23:e läste jag reglementet till tidsfördriv och försökte med varjehanda nöta bort dagen.

Den 24:e, söndag, spatserades till Gulzow, eftermiddagen gick hem i regnväder.

Den 25:e tillbragdes med läsande, ty lyckligtvis fick jag låna en bok av prästen i Gulzow A. v. (August von) Kotzebue. Under dessa dagar vi här legat, rasade beständigt bläst och regn. Mycket funderades på utvägar att göra en liten färd till Hamburg som endast låg 4 mil härifrån.

Den 26:e kl 10 f m kom Strömfeldt med andra halva kompaniet hit för att skjuta till måls, som ock verkställdes. På aftonen ficks svarta tagelliggarna och underrättelse att man väntade uppbrotsorder, vilka också ankom nattetiden.

Den 27:e. Samlingen skedde på morgonen och marscherades till Elbe som övergicks på båtar, i så stark dimma att man ej kunde se andra landet. Sedermera fortsatte marschen till Lüneburg dit vi ankom helt sent om aftonen. 5 mil var vägens längd för dagen och djupt och smutsigt. Ut i Lüneburg, som var vacker och tämligen stor, var vi sedan till d 17 december. Tiden tillbragdes roligt nog och efter vanligheten med spektakler, exercis och spel. Jag var in-kvarterad hos en vinhandlare.

December 1805

Den 17 december marscherade rothållsbataljonen från Lüneburg vidare framåt för att lämna rum åt Konungens regemente och för att komma på vänstra flygeln. Denna dagen var vacker, marscherade jag till en gård som hette Barum, 4 mil från Lüneburg.

Den 18 december fick jag order att flytta till Fältendorf för att examinera resande och efterspana fransyskt gods som kunde passera. Jag flyttade eftermiddagen och vägen var endast $\frac{1}{4}$ mil. De tog inte gärna emot mig utan måste jag med en sorts våld taga mig rum m m. Där var en stor bom över vägen, jag granskade pass m m, men upptäckte ingenting. Kunde det ej gärna eller – ty jag

kände ej sådana formaliteter, som där kunde röja en sådan egenskap. Spioner tog sig nog tillvara.

Den 20 december red jag till klostret Medingen där vår bataljonschef baron Banér var inkvarterad.

Den 23:e for jag till Medingen på balen som var av oss föranstaltad och vilken började kl 6 e m. Vi dansade tills morgonen och roade oss synnerligen med klosterjungfrurnas (pigornas) kurtiserande. Balen som ägde rum i ett vackert rum på klostret avslutades med klosterdoktors bortbärande, emedan han druckit litet för mycket. Nunnorna var äldre människor, hyggliga men just inte vackra. En av dessa förälskade sig så i vår präst (regementspastor Duse, gift hemma) att han slutligen blev från sina sinnen (Såsom andens man hade han väl något mer sympatiserande till hennes andeliga förhållande, efter kärleken så kunde brinna – ty herrar officerare bruka väl eljest få på sin andel sådana kärlekshistorier).

Den 24 december. Förmiddagen användes till klostrets beseende som var en skön byggnad och ganska stor. Den övriga tiden begagnades med kamraterna till spel, klädsel m m till kl 5 e m då jag uppgick till den Thé Assemblé som abbedissan gjorde för oss. Senare på aftonen red jag med baron Banér och några kamrater till Bevensen, en liten stad där vi tillställt en bal åt nunnornas jungfrur. Vi dansade där med mycket nöje till kl 3 på morgonen, då vi gick hem till Medingen i det vackraste väder som liknade en behaglig natt i augusti månad till den grad att ingen kunde komma ihåg att det var natten till Juldagen. Våra svenska julottor med dess vanliga tilldragelser, återspeglades nog i våra minnen. Middagstiden erhöles order om att den 25:e fortsätta framryckandet till byar nära intill staden Ueltzen, varför jag begav mig åter till Fältendorff på **morgonen den 25:e**, och anträdde efter några timmar marschen till en by Kirchweihe, nära Ueltzen där 1:a kompaniet under kapten Gyllensköld och vårt (2:a kompaniet) blev förlagda. Vädret var vackert. Dagarna här användes till exercis, resor till staden m m. Jag var sjuk några dagar i synnerhet **den 20:e / december /**. En dag träffade vi i Ueltzen ett vackert ryskt husarregemente, oändligen likt till uniform våra Lifregementshusarer. Dessa sade sig äga sin garnisonering i Poltava varvid vi icke glömde vår Karl XII och skänkte detta minne någon hämndkänsla. Vid det tillfället den 18 nov då ryska livkyrassiärena passerade regementet under marschen paraderade vi för dem, emedan de i parad förbitågade – varefter jag vände mig till soldaterna och sade med ett slags beröm, det var vackert folk och hästar – ”ja, (svarade många) men det var ändå ryssar”.

Den 30:e anlände order att gå tillbaka till Lüneburg. Ueltzen var det längst fram belägna ställe, dit svenska trupperna för detta fälttåg ryckte – vi var främst och sedan vår återvändning, bibehölls alltid orterna bakom.

Januari 1806

År 1806 den 1 januari skedde uppbrottet tidigt i anseende till den högst elaka och 5 mil långa vägen. Jag åkte halva vägen eftersom jag ännu var mycket matt, bakpå en vagn, liggande över spadar, yxor och annat bråte – men det smakade rätt bra i nödens stund. Under marschen gjordes allmänt anmärkning över våra släta hjul och nyårsdag. Tämligen sent skedde ankomsten till staden, nersölade av lera och smuts.

Nu var en större del av svenska trupperna härstädes tillsammandragna – och Konungen med generaler och adjutanter närvarande. Dagligen exercerades mycket på hela linjen. Vår bataljon stod längst på vänstra flygeln och fick vanligen endast marschera fram eller tillbaka, allt eftersom frontförändringarna verkställdes, Vi undrade mången gång hur det skulle kunnat gå om fransoserna kommit raskande över oss, ty vi hade föga förtroende för våra högsta befälhavare. General Armfeldt åtföljde Konungen – generaladjutant var Tibell, överadjutant Melin. I staden rafflades / hasardspel / mycket, på det värdshus där vanligen cirka 100:de officerare spisade. Spektakler, baler m m upptog den övriga tiden.

Den 13:e reste Konungen till Boitzenberg och Svea garde, Konungens regemente, tyska grenadjärerna, Rusthållsbataljonen som alla hitintills varit i staden, marscherade tillbaka över Elbe – då endast vår Rothållsbataljon med några husarer kvarblev. Jag hade ett gott och hyggligt kvarter hos en pastorsänka, helt ung, vid namn Gösen. Vädret var ständigt blitt och vackert och kändes här alls icke /som/ våra vintrar – härvarande vintertid liknar vår oktober och november månader ty frosten är sällan stark.

Den 20:e på aftonen ankom order att ett kompani skulle avgå till Boitzenberg / 11mil norr om Berlin / för att emottaga Kungsvakten – vartill vårt kompani under baron Strömfeldt beordrades till efterföljande dag. Samma afton hände mig att jag vid vägen till spektaklet gick förbi värdshuset där de svenska officerarna vanligen åt och såg jag att det lyste i rummet där raffelspelet hade sitt säte. Jag ville endast av nyfikenhet se hur det gick nu och sprang upp. Gav mig med endast 2:ne gulden (silverpengar) i spelet och slog förfärligen träffar så jag ägde alla mina fickor fullproppade med dukater, silvergulden och fredriksdorer. Herrarna blev pankä och jag på ett måhända alltför hederligt sätt tillät dem på kredit hålla emot mina fickkontanter, så långt att de slutligen hade återvunnit det mesta och jag vandrade därifrån föga rikare än jag först kom in. Jag, som alla spelare ville gärna vinna något, men ära vare Gud, kände även mitt innersta det, som ville återbära så usla förtjänster. Herrar spelare var en svensk greve W vid gardet, själva värdshusvärden, en mycket hygglig man och ledamot av alla sällskaper (föga liknande våra vanliga värdshus-

vårdar) samt en rysk major vid Kommissariatet, beskedlig och trevlig man, men jag fruktar litet för mycket spelare, ty han fanns alltid vid raffellådan och ropade ständigt: ”tjur” (skulle vara det bekanta raffelordet ”KÖR”).

Den 30 januari samlades vi (2:a kompaniet) tidigt på torget till avmarsch och hade jag då den tillfredsställelsen att den omnämnde värdshusvärden framkom till kompaniet och med vänskapliga termer tackade mig för det hederliga sätt jag slöt gårdagens aftonspel. Vädret var vackert men vägens längd 4 mil, därav en ½ milkärr, så att vi var alla fasligt våta. På aftonen passerades Elbe och sattes /vi/ iland vid Roten Haus, varifrån sedan marscherades inuti staden, Genast avlöstes generalstabsvakten som följande morgon skulle avgå till Rostock, där högkvarteret ämnades. Som endast ett kompani var kommenderat så måste manskap och vi göra kungsvakt var annan dag, ty halva kompaniet gick dagligen på vakten och vi var blott 2:e sculbatern-officerare². Här avfärdades kurirer, order och kontraorder ansenligt och passerade eljest just ingenting. Konungen var ovanligt nådig, ty han befriade till det mesta oss på vakten, att gå i gevär då han passerade, tillät manskapet att få sov ut och tillsade att rundorna fick utebli.

Korum hölls /på/ söndagarna som av Konungen bevistades, såsom /även/ predikan. Den halva del som borde gå på vakt, uppställdes på torget kring 10 eller 11 och formerade en öppen fyrkant – där stod Konungen med generaler och adjutanter och en korpral läste en mängd böner och sjöngs några psalmer, efter Konungens egen ordning på en liten skriven lapp. En myckenhet människor var härvid alltid närvarande. Boitzenburg ligger ganska väl vid Elbe, är liten, men vackert och väl byggt.

Februari 1806

Den 10 februari på morgonen reste Konungen till Ratseburg . Vi parade för honom, varvid han tackade oss för besväret. Middagstiden marscherade vi efter förut erhållna order till Lauenburg 1½ mils väg. Vädret var vackert och vi såg beständigt de vackraste situationer man kan föreställa sig. Elbefloden på andra sidan lågt land, utfyllt av byar och ovanligt mycken lövskog. De var de verkeligen första svenska belägenheter jag sett i Tyskland – och vilka lär knappast finnas vid de större floderna.

Lauenburg är en mindre stad, illa byggd – men något egen, för dess byggnad i en slags våningar med trappor emellan.

² Subalternofficer är en äldre benämning på löjtnant eller fänrik (tidigare underlöjtnant) (Olle von Posts anmärkning)

Tiden tillbragdes efter vanligheten med exerciser, spel och mångfaldiga andra nöjen – med ett ord: ungdom, sorglöshet och hälsa gjorde militärlivet glatt och skönt. Greve Gustaf Löwenhjelm var chef för fördelningen och bodde i staden tillika med vår överste greve Gustaf Mörner hos en överjägmästare Düring, avkomling av den Düring som åtföljde Konung Karl XII från Bender. En dag då jag var på högvakt, passerade den förbi ett regemente kosacker, varvid vakten paraderade. Kosackerna exercerade utanför staden för att visa våra befälhavare någon artighet. Jag bodde vid Elbe så att jag i den kunde hämta vatten genom fönstret.

Den 28:e marscherade vi från staden och fick jag mitt kvarter uti Gotlin en mycket dålig by, 3 mil från Lauenburg.

Mars 1806

Den 1 mars flyttade jag till Vallerberg som var något bättre och bodde där till den 8:e då jag fick mitt kvarter i Hallenbeck, men endast en natt. Så flyttade jag ånyo till en by Sterlig hos pastorn. Prästen var en gammal man, ävensom hustrun, och hade tio barn, de flesta flickor. Han var icke utan kunskaper, beskedlig och hederlig, men ganska fattig. Var en stor vän av svenskarna så jag fick snart gubbens hela vänskap och kärlek. Under mitt vistande härstädes upplevde jag ett verkligt romanämne. Vid min ditkomst befanns där en präst, just icke särdeles hygglig – men efter egen sägen kyrkoherde i Holstein – och friare till en av gubbens döttrar (Marie), rätt vacker med gott väsen. Han pratade latin och tömde vinbuteljer med gubben, mer allmänt här än i Sverige (utan att berusas). Denne friaren hade varit länge i huset, blivit uppklädd med linne och diverse, samt fått ja av flickan. Fastän hon dagligen försäkrade mig, att det var med rysning hon tänkte på mannen och förestående vigsel. Men fattigdom och ett hopp att finna en egen bärning för framtida dagar, bevektes den 18-åriga flickan till samtycke. Också de stackars föräldrarna, i denna framskymtade lycka för ett av sina många barn, med glädje och tacksamhet mot försynen gav sitt bifall. Nu var tiden inne att han skulle resa till Holstein för att emottaga sitt prästerliga kall och sin församling – hade flera gånger fått brev av biskopen så allt syntes ganska ärligen och hederligen. Därför lagade föräldrarna sig till att med egen vagn och hästar samt fästmän, åtfölja den mannen till bestämd ort, för att se sig om och få känna mågens hemvist. En yngre dotter (Augusta) rätt vacker, hygglig och 16 år, anförtroddes hushållningen för mig och hemmavarande, och mig anförtroddes vården och hela huset, vilket jag åtog mig även för de dagar jag kunde lämnas i frid. – Avsked tog och den stackars Marie med tårar och sorg, lämnade mig och sina syskon. Resans långvarighet kunde icke med visshet stämmas, men ansågs 14 dagar behövliga. Av-

färden skedde och blev kosan ställd till Lübeck, varifrån holsteinska gränsen är omkring 1 mil belägen. Vår stora förundran stegrades gruvligen, då på 3:e dagen vi såg vagnen med far och mor och dotter återkomma – föräldrarna bedrövade men flickan nöjd och glad. De berättade att vid ankomsten till Lübeck, hade ett värdshus intagits och den nya kyrkoherden gått ut för att handla, men icke återkommit – och förmiddagen därefter, sedan aningar och förundran bemäktigat sig de gamla, upptäcktes att fästmannen medtagit stövlar, klädspersedlar och penningar tillhöriga det gamla prästfolket, samt troligen uppnått på afton, den holsteinska gränsen – men icke såsom kyrkoherde, utan som en strykande skälm, vara i Tyskland är så gott förråd, då vid rymningsförsök gränserna är vanligen så närbelägna. Man kan verkligen som ordspråket säger i Tyskland, tjäna 3 regeringar på en dag. Detta beklagansvärda gamla prästfolk (modern syntes vara en hedersgumma, arbetsam, tarvlig och slav för de många barnen) hade en äldsta dotter, som med en fransysk underofficer (sergeant major) ägde ett barn, även hemma. Han var förlovad med henne och skulle hämta sin hustru, men Napoleon bytte med sina militärer så ofta rum, att han efter några år, då jag var där, ännu icke hörts av – och kom väl aldrig mer till rätta. En större bal anställdes i Ratzeburg / 3 mil söder om Lübeck / den 12:e, den jag bevistade.

Order ankom att marschera från Sterlig den 19:e till Salem. Jag, 2:ne underofficerare och 70 man hade varit i Sterlig och lämnade oss bönderna med tårar i ögonen, ehuru tryckande inkvarteringen varit, ty de hade blivit hemsökta af fransoser, preussare, engelsmän och ryssar.

Den 20:e avmarscherades till Krembses (?).

Den 26:e Zippendorff genom Schwerins (huvudstaden i Mecklenburg) förstad. Vacker stad, vacker trakt, vägens längd var cirka 5 mil.

Den 27:e till Sternberg, tämligen hygglig stad, 4 mil.

Den 28:e till Güstrow, rätt vacker och stor stad – där gjordes en bal, vägen var 4 mil.

Den 29:e till Gross Butzin, vägen var 3 starka mil, sade tyska bönderna starke mil, så visste vi med ängslan att skankor och ben fick sitta emellan – ty då var marschen alltid uttröttande, Här hade jag ett gott kvarter hos en paktare / arrendator /.

Den 30:e vilades över, mina låar och ben var alldeles förstelnade av det mödosamma gåendet.

Den 31:a marscherades till Gross Lunow, en egendom tillhörig en Edelman, efter att ha paraderat för general Armfeldt. Väderleken vacker och 1½ mils väg.

April 1806

Den 1:a april marscherades till Zwittsgenow, en egendom på gränsen till Mecklenburg och Pommern. Den 2:a april vilades över.

Den 3:e fortsattes marschen till Tribsis (pommersk stad) och på en stor slätt ½ mil från staden formerades linje, av svenska armén (cirka 10.000 man) som där på förmiddagen sammanstötte. Konungen passerade hela linjen, varefter formerades öppen fyrkant. Konungen höll ett tal, en kort gudstjänst gjordes och sedan defilerade åter armén förbi Konungen. Soldaterna fick extra förplägning 8 brännvin och bröd.

Därefter fortsattes marschen till nattlägren och kom jag först i mitt kl 12 på natten, stället hette Ekoff och var ett högst usel kvarter, där vi dock måste stanna till den 8:e, då marschen anställdes till staden Bardt (i Pommern) rätt hygglig och väl byggd. Vi väntade oss få kvarbli minst en månad, men helt oförmodat kom order den 10:e middagstiden att vi genast skulle avgå till Stralsund. Kl 3 skedde avmarschen på eftermiddagen och framkom vi kl 9 på afton. Vägens längd 3 mil.

I Stralsund låg nu regementet alldeles stilla med största delen av svenska armén under exercis och ett oupphörligt arbete på fästningen och utanverken.

Tiden tillbragdes tillika med tjänstgöring och var jag även några gånger kommenderad vid fästningsportarna med tyska regementena, emedan deras officerare exerceade lantvärnet, som i Pommern var organiserat. Några veckor var vi sammandragna (vårt regemente) framåt Anelam – emedan det hette att Konungen var i något gräl med preussarna. Intet annat kan anföras än att jag låg strax vid preussiska gränsen inkvarterad på en dålig krog och att jag var beordrad på fältvakt, samt skulle anlägga ett litet fältvärn, vilket dock icke hanns färdigt innan order kom att återvända till Stralsund. Konungen höll en sorts riksdag i Greifswald, dit vårt regemente även för ungefär 8 dagar beordrades att tjänstgöra och paradera. Jag låg i en by nära staden med åtskilliga andra kamrater. Gardena var inne i staden. Den i Tyskland bekanta fågel-skjutningen med sina Fågelkungar besågs och bevistades i Stralsund. Härvid inföll det bedrövlige att vid ett sällskap blev genom misstag med arsenik, i stället för socker, många människor illa förgiftats i mandelmjök – dock dog endast en adjutant av vårt regemente, vid namn Edelfeldt, ung, hygglig och beskedlig man. Löjtnant Göran Nisbeth var nära döden, m fl. andra. Undersökning skedde, ty ryktet ville säga att en fru ville bli kvitt sin man, men det turliga är att allt var blott misstag, ty hennes barn blev även de sjuka. Edelfeldt begravdes med all militärisk ståt, saknad – bedrövelse. Under tiden gjorde även general Armfeldt bröllop åt sin dotter med greve Axel Piper, vilket blev mycket smakfullt med en bal firat, där hela garnisonen var bjuden. På denna bal såg jag

den namnkunnige fransyske generalen Dumouriez, som nyss hitkommit från England. I vilken avsikt kände icke jag. Han var gammal man, liten till växten, vitt hår och såg ingenting ut. Jag badade ofta på den sköna sandbotten kring Dänholm / en ö mellan Stralsund och Rügen /, där också ett gott och trivsamt världshus befanns. Min förundran väcktes även över den gruvliga mängd av gäss, som staden ägde, vilka varje morgon då vi marscherade ut på arbete (kl 5) utdrevs genom fästningsportarna på bete utanför fästningsvallarna. I Stralsund var goda priser på allting, man levde för ganska litet. Kläder och lyxartiklar stod till gott köp.

Sommaren tillbragdes glatt och nöjsamt och var vår avlöning ganska tillräcklig så jag behövde aldrig penningar hemifrån. Här var en stor Pharaos Bank (så kallade rheders) som mycket besöktes och kostade väl många sina fyrkar, men jag avhöll mig alltid därifrån. Omkring Stralsund fanns flera trädgårdar, där promenader, baler och nöjen alltid erbjöds. Staden är stor med många vackra hus och fästningen stark, mycket förbättrad dessa åren. I en av fästningsportarna, synes och bibehålles en urholkning i muren där Karl XII haft sitt vilorum under en belägring 1714. Excellensen Essen var generalguvernör i Pommern.

September 1806

Den 5 september ankom order från Konungen att regementet skulle dagen därpå uppbryta och avmarschera till lauenburgska landet. Dessa tämligen oförmodade och alldeles oväntade order förorsakade besvär och mycken brådska för oss alla, samtliga.

Den 6:e avmarscherades från Stralsund jämte några kanoner av ridande artilleriet. Vägen togs över Dammgarten, Rostock, Wismar, Grevesmühlen / omkring 17 mil från Stralsund /, Rhena – varifrån kompanierna genast intog ståndkvarter – och fick 2:a kompaniet sitt uti Meindorff (en herrgård) jämte andra därom liggande byar. På detta ställe bodde jag och kompanichefen kapten baron C M Strömfeldt – var rätt vackert, väl byggt och tillhörde an juris doktor Lambrecht. Under hela marschen var mycket vackert väder, utom 2:ne något regniga dagar. Något särdeles att anmärka är just icke för handen, då blott vanliga olägenheter inträffade, såsom stundom dåliga kvarter, långa och krokiga marschvägar m m dylikt. Vår värd herr doktor var en beskedlig man, men lite presis eller spetsig vad man kallar – dess fru också hygglig och artig, men så liten att hon vägde cirka 75 /?/, 1 son och en dotter (14 och 15 år) var hyggliga. Också doktors mor, en trevlig gumma. Vi var ganska väl och vän-skapligen bemötta, Gumman, doktors mor, var i stor förundran över min klokenskap, som förstod något om bygga, baka och väva, vilket tyska frun-

timmerna åtminstone de förmögnare litet eller inte känna, ty då de är nära städerna boende, förs dit från staden bröd, dricka och kläder köps av herrar handlande. Däremot öva fruntimmerna till mycken skicklighet, stickningar, sömnader och brodering – samt musik i hög grad. Kaffe dricks mycket, icke såsom i Sverige kopptals, utan stoptals. Det brukas mycket svalt eller långt(?). Jag märkte här, som på de flesta herrgårdar, att deras arbetare (svarande mot våra s k daglönare) befanns ganska fattiga och levde till det mesta året om av vad de kallade kartoffelsoppa (alldeles /som/ våra fattigsoppor). Bönder och allmoge var i Pommern, Mecklenburg och Hannover, ömsom rätt usla, ömsom även rätt välmående – stundom tämligen hyfsade. Och någon gång verkliga råa och dumma. På Jakobs steg närmare ljuset, hade de icke längre hunnit än vår svenska allmoge.

Från den 16 september, då vi ankommit i kvarteren, blev jag beständigt uti Niendorf till den 15 oktober, då kompaniet marscherade till Ratzeburg för att göra därstädes garnisonstjänst en månad och avlösa 1:a kompaniet som intog våra kvarter. Kapten Robert Montgomery var deras chef. Niendorf var ungefär 4 mil från Hamburg – dit jag ämnade många gånger resa för att bese staden – men därtill behövdes långväga permission, så det blev ogjort.

Nu hade kriget börjats emellan fransoserna och preussarna – och kom dagligen rykten om krigshändelserna, det ene emot det andra. Än sades att fransoserna förlorat 30.000 man med flera generaler. Än åter att preussarna blivit slagna – vilket senare och slutligen till allas bestörtning så förskräckligen besannades genom bataljon vid Jena-Auerstadt. Redan började preussiska soldater ankomma som flyende utan gevär och lösa och lediga, vilka tycktes vara bättre hålla sig undan. Nu hade väl för oss varit tid att dra därifrån och tänka allvarligen på återgången till Stralsund – men ödet ville annorlunda. Vi ryckte fram, efter order, mot Elbe för att där göra fransoserna motstånd och blev mitt kvarter i en by Lutau 1 mil (tysk) från floden.

Denna manöver kunde icke vara annat än galenskap, - då denna s k detacherade kår, bestod blott av 2:e bataljoner Livgrenadjärer, 2:e skvadroner Smålands Dragoner och några ridande artillerikanoner (ungefär 1.200 man).

När franska armén så grueligen som här sprängt och förstört den preussiska, vad skulle då vi förmå uträtta, utan minsta samband med dem eller andra. Men sådana var alla planer, alla företag – oförstånd, oerfarenhet och ändamålslöshet stämplade hela regeringspersonalen. I denna ställning väntade vi varje ögonblick bli attackerade eller kuperade, ty fransoserna avancerade beständigt och hade gått över Elbe ovanför oss. Slutligen hade också fransö-

serna kört undan en del preussare och framträngt till Rostock och Wismar – vi var således couperade³.

November 1806

Natten till den 1 november ankom Konungens order att detachera / avdela / kåren, skulle till Lübeck ta sin reträtt och därifrån sjöledes söka Stralsund.

Den 2:a uppbröts och marscherades till Ratzeburg, där hela regementet låg över natten, jämte Smålands Dragoner.

Den 3:e fortsattes marschen till Lübeck, dit vi ankom middagstiden. Förstäderna var vackra och staden med vallar och gravar försedd. Helt oförväntat stod vi vid stadsportarna och begärde inkvartering, skepp m m. Men staden ville i en kritisk tidpunkt anses som neutral och vägrade insläppa oss, varför och portarna stängdes och vi måste ligga utanför 3 å 4 timmar, medan generaladjutanten överste Morian underhandlade med magistraten. Denne fortfor att neka (av fruktan för fransoserna) och önskade blott att vi med våld skulle tränga in, de kunde anses oskyldiga till vårt mottagande. Slutligen blev porten av 1:a kompaniet sönderhuggen (kunde genast gjorts) och vi inmarscherade med flygande fana och klingande spel under mycket och glatt åskådande av innevånarna, för vilka detta var något ganska nytt och ovanligt. Åter efter mycket väntande på gatorna, fick vi veta att inkvartering skulle göras i staden, varom fråga uppställts – detta gjordes och kom vi helt sent till ro och vila.

Den 4:e börjades med skeppens arrangering och middagstiden begyntes med allvar att klara dem och aftonen och natten att proviantera. Jag emottog, därtill beordrad, bröd för rothållsbataljonen till kl 3 om morgonen, varefter jag på en brädhög med kompaniet avbidade morgonen. Alla kompanier var vid middagstiden nedmarscherade till stranden för att embarkera med alla våra andra saker.

Den 5:e, förmiddagen användes till återstående och ogjorda anstalter och middagstiden gick vi ombord – 1:a. 2:a och 3:e kompaniet. Översten greve Mörner och majoren baron Banér med staben på skeppet (Wandskap) tillhörigt Ebersteinska huset i Norrköping fört av kapten Hammarsten. 4:e kompaniet skulle även vara på samma skepp, men vid embarkeringen fanns icke rummet så medgiva, varför dessa avgick genast landsvägen till Travemünde, dit också vi skulle på Travefloden sedermera framkomma. På förmiddagen mötte jag på gatan greve Mörner åtföljd av flera kamrater, då han tillsade även mig att följa och uppgicks till befälhavande generaladjutanten Morian. Ändamålet befanns

³ omringade

vara, föreställa Morian nödvändigheten att litet skyndsammare gå till väga och fordra bestämda förhållningsorder – men resultatet blev endast försäkringar från Morian att ingen fara var att fransoserna icke kunde hinna oss.

Eftermiddagen sedan vi alla var ombord och nära färdiga till avsegling, befallde greve Mörner mig att gå upp till generaladjutanten och begära allvarsammeligen hans skriftliga order i händelse fransyska trupperna skulle råka oss. Jag yrkade allvarsamt på de omnämnda skriftliga ordena, men han svarade: att han gav inga, att inga behövdes. Att fransoserna var våra fiender. Därmed återvändes ner till fartyget som nu lossade från land och avgick på Travefloden för att hinna utloppet vid Travemünde och räknas 4 mil. Under natten kunde föga avanceras för mörker, doch bjöds till så mycket möjligt var med bogsering, varunder hördes beständigt på avstånd fältrop och enkla skott.

På Morgonen den 6:e november hördes kanon och gevärssalvor samt passerade vi tätt förbi retirerande preussiska kolonner. Jag, tillika med vår regementspastor Duse hade hela natten legat ovanpå däck och var de första som hörde de omnämnda skotten som av oss tillkännagavs översten med övriga kamrater, då vi lätt kunde förstå att fransoserna var oss tämligen nära på hälarna. Vi hoppades och trodde ännu kunna i tysthet såsom handelsskepp, smyga oss fram, varför allt manskap måste bli nere under däck och några få civilt klädda officerare och personer, däribland jag var, jämte matroserna, arbetade beständigt med att bogsera fartyget framåt.

Nu skulle båten ut för att ro med lina och därtill fordrades 5 man, men som i hastigheten endast 2:e matrosar var till hands, hoppade jag och baron Strömfeldt i densamma jämte en betjänt hos baron Banér och arbetade allvarligen med bogseringen – då i detsamma omkring kl 9 f m en fransysk styrka framryckte ur skogen mot stranden och med jägare började häftigt och oblygt beskjuta oss i den lilla båten, varmedelst betjänten med 2 kulor och matroserna genast blesserades och en mängd kulor träffade båten, splittrade den och korsade tätt och oupphörligt omkring mig och Strömfeldt, som då nödgades vända båten och ta skydd bakom fartyget, förföljda av jägarkulor som dock ännu hade skonat oss, då vi rodde jämte de förut nämnda blesserade, men kulan hade icke fått poletten på oss.

Återkomna på fartyget, började nu fransyske kanoner rätt allvarsamt beskjuta vårt skepp med framryckta batterier från flera håll. Nu fick jag höra hur kanonkulor låter och viner, flera passerade mig mycket nära och kändes stundom tryckning därav. I båten fick jag höra hur jägarekulan har en fin vissling i det den passerar och gick mig många så tätt vid kroppen och huvudet att det kändes likt en kylig fläkt. Den första kulan (kanon) som gjorde skada gick mitt igenom svinkojan på däck och dödade kaptenens gris, men sedan började något fortare kulorna ankomma, så grisen glömdes.

När vi nu skenbarligen såg oss upptäckta och kända, samt oförmögna att något uträtta varken mot fienden eller till vår räddning, då gevären var nedstuvade i skeppet och skeppet inpackat och överlastat med manskap, sänktes i sjön enligt krigsbruk Livfanan som bataljonen förde och med flaggans strykande gavs tecken att vi gav oss. På lilla båten gick greve Mörner med åtskilliga andra officerare i land och befälde franska generalen, vid namn Bessiers att trupperna genast skulle debarkera och sätta skeppet på grund emot land, vilket skedde.

Under tiden började soldaterna (som vad det också verkligen var) anse tiden inne att tänka på sin egen bärning, tillgripa den inlastade provianten samt brännvinstillgångarna, dock var de riktigt beskedliga och visade sina förmän en verklig kärlek. Medan kanonkulorna som svårast kringflög skeppet hoppade vi arbetande med bogseringen, en och annan gång ner under däck för att betaga fransoserna den tanke att vi var militärer, då mina kompanisoldater med öppna arma emottog mig och sade: Gud var lov, vi återse vår lilla löjtnant. Som skeppet stannade på den grunda botten med förstäven, började preussiska kanoner som framryckt på den bakom oss varande stranden att med skarpeaste allvarighet beskjuta vårt skepp och det manskap som nu vadade i vattnet till fransyska sidan.

Jag hade från den civila dräkten, hunnit så långt på omklädningen i min uniform att byxor och väst var påtagna, då i ögonblicket druvhagelskott och andra väsande kulor sopade däck där jag stod vid min koffert. Nu måste hastigt beslut fattas; jag tog min frack på armen och hoppade i sjön med en mängd soldater, men då här var nog akterut för stort djup, drunknade några. Lyckligtvis kunde jag simma och förmådde ta mig så långt fram att jag fann botten och kunde gå. Floden var ganska långgrund, så det var ett gott stycke till land, under vilken tid preussarna (Gud vet varför) undfägnade oss oupphörligen med druvhagel ur kanonerna och granat- och kanonkulor såsom ett regn, varav cirka 50 blesserades och dödades. Sedan jag vandrät något litet mot land uti ett verkligt kulregn, kände jag en knuff och tänkte: Seså, nu fick du en kula. Jag föll snart omkull men många av soldaterna som gick tätt invid, tog en kappa och bar mig under skurar av kulor iland bakom en kulle, där vi fick ett litet skydd.

Småningom samlades där alla som inte drunknat, var döda eller blesserade kvarliggande. Preussarna fortsatte att beskjuta med iver det på grund stående fartyget och ihjälsköt och skadade rätt många av det manskap som hade kvarblivit ombord och nerkrupit under däck. Bland de döda befanns sedan regementspastor Duse som inuti kajutan fått genom livet en kanonkula och hade samma kula tagit huvudet av en soldat.

Sent på aftonen hade alla ombord kvarvarande vid liv, blivit ilandförda jämte alla saker och effekter som var kvar. Men fransoserna hade tidigare plundrat det mesta. Som den rock jag höll på armen vid simningen förlorades, befann jag mig omsider i skjortärmarna, svept i en soldatkappa bakom den förut nämnda kullen. Här omband man en näsduk den blödande blesyren och blev vi alla blesserade som sammanplockades, sedermera på dagen med avhämtade bondvagnar uppförda till en nästbelägen bondby vid namn Schluckhauf. Här inbars jag och många andra blesserade i en bondstuga som saknade alla innevånare (alla i byn hade flytt). Nu började våra lindrigare blesserade samt min uppassare, en soldat vid Kinds kompani, Tollin, att plundra och söka något till finnandes. Men fanns stort intet annat än i en större kista några äpplen, därav jag fick med, samt några linnetyg (eller säckar) av vilket jag även fick ett så jag kunde ömsa av mig den blodiga och genomvåta skjortan kl 6 om aftonen. Då vid pass ankom bataljonsfältskären Tjäder och uttog min kula som fastnat i tjocka skinkbenet. Det var ett kanondruvhagel av järn och av 6 $\frac{3}{4}$ lods vikt⁴. De övriga blesserade hjälptes så gott man kunde och tillbragdes sålunda natten.

En fransos inkom i vår stuga för att pilliera⁵, men då jag på fransyska sade honom, att vi kommit så gott som nakna från skeppet, tog han blott klarinetten från en musikant men gav honom i stället ett stycke bröd.

Just då kom jag ihåg min penningkassa i västfickan och ämnade stoppa den någonstades bättre i förvar, men märkte då förts att den redan var försvunnen. Jag hade i Lübeck förväxlat mina penningar, endast i Dukater, såsom minst besvärliga att föra och hade dem i en liten stickad silkespung i västen förvarade, men som förmodligen vid mitt omtumlande i vattnet vid skottet eller under bärningen till land fallit utur den låga och lilla fickan. Jag ägde nu följaktligen ingen enda styver. Min koffert hade blivit mig genom mina kamraters försorg tillskickad upp i byn, men till det mesta tom, där fanns ingen skjorta, ingen näsduk, vilket herrar fransmän tyckt sig behöva. Ingen enda rock ägde jag, men som ej behövt, saknades ej.

På morgonen **den 7 november**, ankom ner till oss en dekorerad fransysk överläkare som förband mig och alla de övriga – han var en hyggligt äldre man. Soldaten Berg sågades armen av högre upp, ty en kanonkula hade borttagit hela handen. Vår bataljonsläkare Tjäder berömde mycket fransyska såginstrumentet samt metoden att förbinda blesyrer.

Frampå dagen inställde sig bondvagnar under fransysk betäckning för att avföra oss alla blesserade till Lübeck. Man tog så mycket sängkläder och kläder

⁴ motsvarar 89,6 gram

⁵ plundra

som kunde överkommas och lade i vagnarna samt därpå oss svårast skadade. Byn Schluchauf ligger en mil från staden.

Den 6:e hade fransoserna stormat Lübeck på alla punkter och efter mer och mindre hårdnackat försvar av preussarna, intagit staden och gjort fångar till större antal. En del preussare lyckades retirera ur staden, men blev dock vid Holsteinska gränsen samliga nödgade att kapitulera. Fransoserna plundrade staden med grymhet hela den 6:e, även fortfor den 7:e tills ordning och skick återställts. Då vi nu på vagnarna nalkades staden den 7:e, såg vi hela rysligheten av en stormning.

Ännu låg allting såsom det fallit, vår vagn gick med möda över de hopar av döda, som låg i sin fulla beklädnad i alla möjliga ställningar, dödade hästar och en ofantlig mängd gevär, pistoler, vagnar m m låg splittrade och sådda överallt. Förundrad såg jag mitt ibland dessa förstörda och rysliga lik grupper av fransyska soldater i allt lugn sitta vid uppgjorda eldar, sysselsatta med att plocka och steka gäss, samt mattillredningar. Magen kräver dock alltid sin omtanke. Stora gravar hade man ock börjat uppkasta för att rymma de stackars människor som här offrat sina liv och sitt varande. I själva stadsporten kunde vi med största svårighet ta oss fram – här hade motståndet rasat kraftigt och druvhagelskott med kanonkulor, sopat oupphörligen på vägen de framryckande fransyska massorna till möte. Blesserade människor och hästar raglade på gatorna överallt utan hjälp och biträde – dock började man nu släpa och bära de blesserade från gatorna inuti kyrkorna, men allt under den största oordning.

Våra vagnar stannade vid en kyrka, där så småningom vi bars in tillsammans med dem som samlades från gatan. Doktor Tjäder som åtföljde oss var ganska rådig och bidrog i hög grad till vårt bästa. På en passande öppen plan vid en kyrkvägg ihoppackade vi oss svenskar, skilda från den övriga mängden som alla var preussare. Här hördes utan uppehåll jämmer och nöd, och var ännu ingen av de sårade förbundna eller någon sorts matanstalt ordnad. Man sade att till aftonen var cirka 500 blesserade i denna kyrka inburna och därav nära 100 befanns döda på morgonen den 8:e.

Den 7:e på aftonen ville några av våra mindre skadade soldater i staden få något till eget och vårt uppehälle – men återvände med försäkran att man icke utan livsfara kunde gå på gatan och alla hus och portar som icke blivit med våld uppslängda var tillslutna. Dock kom där in i kyrkan en tysk, bättre klädd man, för oss sedermera alltid okänd, med lite soppa och bröd och frågade efter de svenska blesserade och lämnade oss, varav jag fick min del.

Doktor Tjäder tog framme vid altaret 2:ne ofantligt tjocka vaxljus som brukas vid gudstjänsterna och dessa brann hela natten vid vårt lilla svenska läger, medan preussarna sönderslog hela natten bänkar, pallar och allt trä som

kunde överkommas och uppgjorde på planer och kyrkgångar eld vid eld, vilka brann och rökte natten igenom.

Den 8:e började ordentligare anstalter vidtagas. Vi svenskar skulle föras till Heilige Geists Hospital, som företogs förmiddagen. Man bar mig på en likbår, men vid ankomsten till Stora Torget möttes en stark fransysk kår som marscherade ut ur staden (det sades 30.000 man) för att fortgå åt Polen. Mina bärare måste sätta ner vid husraden och jag där avbida slutet under kanhända par timmar. Fransyska soldaterna gick fram till båren och såg på mig allt som oftast, men ingen ofredade eller sade det allra ringaste ont till mig eller mina svenska bärare. Jag låg här och gjorde mina betraktelser över krig och dess följder – samt bemärkte fransyske soldatens utseende den tiden och vid ett fortsatt bataljliv. Allt kavalleriet var utmärkt skönt – men infanteriet såg ynkligt ut, smått folk med grå, blå, gröna och till och med svarta rockar, som de plundrat överallt – gevär av preussisk, engelsk och svensk modell vimlade bland de franska som gjorde utseendet besynnerligt. Våra svenska syntes så lätt från de andra genom sina mycket längre bajonetter, En matsked märkte jag satt i nästan varje mössa – och en haltande, linkande gång, följder av oupphörliga mödor av marscher, smutsiga och trasiga kläder av alla färger, tunga bördor – satte sannerligen en åskådare i förundran över dessa uslingars stora och avgörande segrar. Men ingen människa kan neka, som sett deras anfall, fransyska soldater ett stort mod och förakt för faran. Den bonden som skjutsade mig in i Lübeck, var hemma nere i Hannover, och sade själv, att han visst icke slipper förrän i Polen eller då hästarna stupa. Mången forbonde som så medsläpades övergav både vagn och hästar och flydde hem.

I hospitalet inrymdes mig en liten kammare där 2:e gummor sades blivit utkörda, där jag, doktor Tjäder och min uppassare tog vårt goda och fredliga kvarter, emedan vi blev skiljda från ett stoj, buller och oväsande. Jag fick verkligen god skötsel av läkare, sammaledes våra soldater i en större sal utanför, 2:ne gånger om dagen soppa, vin, bröd, linne, sängkläder, katrinplommon kokades varje afton. Fransoserna marscherade kring gatorna och i varje hus tog allt vad som behövdes och på lastade vagnar skickade genast till alla kyrkor och ställen där blesserade förvarades. Mycket väl vårdades vi alla – men visserligen på stadens tunga och svåra bekostnad. Så fort de sjuka och blesserade soldaterna tillfrisknade, transporterades de till Frankrike.

Jag blev mycket dålig och under suppurationsfebern⁶ ganska usel, blev förfärligen avmattad och avmagrad.

En soldat vid Livkompaniet dog efter några dagars härvaro av sin blessyr. Ett druvhagel som sönderkrossat hela hans lår och han ville icke tillåta att man

⁶ varbildningen

sågade av det, helst läkarna ändå var osäkra om utgången, emedan det var så högt upp.

Mig förklarade herrar läkare genast att om det tjocka benet var av, ingen räddning var möjlig – emedan ingenting då kunde göras – Men så småningom upptäcktes att detta ben endast var krossat. Min och vår proviantmästare var en tillfångatagen och lindrigt blesserad preussisk underofficer vid Gröna Jägarna, en gammal, hygglig och beskedlig man. Han tillskrev preussarnas olycka, föga förtroende för sina generaler – och fördömde helt och hållet general Blücher /som sedan vann så stort anseende i de efterföljande slagen/. Då jag omkring jultiden blev så återställd att jag började gå, dock med krycka, gick jag ofta omkring i staden och på vallarna och besåg hur stormningen tillgick.

Kulor hade sopat och rakat husväggarna förskräckligen, fönster, hushörn, broar och trappor såg illa ut och var sönderrispade liksom även träden i alléerna, vilka även syntes fullsatta med druvhagel. På många ställen föll man i förundran över fransosernas dristighet att gå stormvis tillväga. Fransyska massorna hade liksom stannat ett ögonblick, då kulregn och druvhagel som starkast mötte dem. Men då ropet bakifrån att plundring skulle äga rum /”pillier camarade”/ skallade, gick det framåt igen. Preussarna försvarade sig mycket väl på åtskilliga ställen, men svagt och dåligt på andra. Preussiska kanonerna som vid portarna besköt dels broar, dels vägar som ledde dit, nedlade hopar av fransmän men de efterstrykande trängde dock fram och antingen tog kanonerna eller tvang dem till reträtt. Några preussiska kanoner hade så retirerat genom staden under oupphörliga druvhagelskott längs gatorna, på de lika envist förföljande fransoserna. Men utanför staden på en sidoväg (avväg) måste dock stanna och ge sig, vilket så behagade dessa besynnerliga fransoser, eller ärades, att preussarna som här tillfångatogs blev väl behandlade. Man trodde att 2.000 fransmän stupade.

Den principen följdes alltid bland dem, att dölja det verkliga förhållandet, varför sanningen begravdes ständigt med de döda. Fransyska trupperna utgöres av 3:e kårer, som från Jena ständigt förföljde de därifrån flyende och spridda preussarna, samt sammanträffade på en gång i Lübeck till stormning. Dess 1:a armékår anfördes av prins Marat, den andra af Bernadotte (**vår kung**), den 3:e av marskalk Soult, vardera omkring 30.000 man efter uppgift, således 90.000 – och preussarna som var skingrade, flyende, försagda och redan i en sorts upplösning, utgjorde endast 30.000 man.

De segrande for gruvligen fram i staden under flera dagar – där mördades, skändades och plundrades utan mänsklighet. Bodarna tömdes och varorna uppbrändes på torget. Allt vad trä och sönderslås kunde, förstördes och nedrevs. Till och med fönsterkarmar och trappor i våningarna. Man sade att Bernadotte utmärkte sig för fridens och ordningens återställande i staden.

De övriga svenska fångarna hade blivit införda till staden den 8:e – uppställda för Bernadotte och av honom genommonstrade. Han hade med största vänlighet och godhet talat vid soldaterna, varefter svenska fångarna avtågade till Frankrike över Berlin, Potsdam, Leipzig och vidare. – Av mina kamrater, hade fänrik Christian von Yhlen, fänrik Tisell, adjutanten Dubb och en underofficer vid Smålands kavalleri vid namn von Schéle, såsom sjuka blivit kvarlämnade i Lübeck och utgjorde mitt sällskap och nöje. De var inkvarterade på ett mindre vårdshus.

De första dagarna jag låg i lasarettet alldeles invid det stora torget, undfångades jag med den fransyska musiken vid vaktombytet, vilken var så stark och förvånande att snart sagt murarna darrade. Småningom försvann de fransyska trupperna som avgick beständigt genom Preussen till Polen och garnisonen utgjordes av holländare, vackert folk och hyggligt. Man kunde märka att de icke önskade fransoserna medgång – emedan de var nödtvungna hjälpare.

Strax i november, sedan vårt öde blivit i Sverige bekant, skickade grevinnan Aurore Gyldenstolpe (numera Wetterstedt) mig 30 dukater från Malmö, där hon vistades med Kungen och Drottningen – samt från gamle baron De Geer på Finspång, dess dotter fröken Emilie De Geer, mina syskon och anhörige, lämnades mig betydliga gåvor och hjälp. Så jag sattes snart i ett tillstånd av överflöd, fastän nyss blottad på allt. Välsignelse över alla mina välgörare!

December 1806

Nu anskaffades skjortor, rockar m m och kring jultiden kunde jag vanka omkring på min krycka. Bataljonsläkaren Svanberg, som kort tid biträdde vid svenska fångarnas skötsel fick såsom icke militär återvända till Sverige. Men bataljonsläkaren Tjäder fortfor en längre tid och var min kammarkamrat tillika. Jag hade nöje och hjälp av denne litet märkvärdiga person, han sjöng, han gjorde vers och pratade – men var mig vänskapsfull och beskedlig, så jag har största skäl att tacka och erkänna detta hans förhållande.

Jag låg på lasarettet i Lübeck från den 8:e november till medio av december då jag blev inkvarterad i staden hos en handlande vid namn Kortum, som varit i Sverige och Finland i 18 år, talade god svenska och var en mycket beskedlig och hederlig man. Han hade varit mycket i Åbo och kände väl till min farbror, som varit president i Åbo Hovrätt. Dess fru var ung, hygglig och beskedlig, så mitt kvarter var ganska bra och gott. Åtskilliga gånger var jag på kalas hos min värd, även bortbjuden till andra handlande och julafton firade vi kamrater tillsammans med julgröt. På vallarna promenerade jag dagligen, det var vackert och behagligt.

Svenske konsuln herr Graham, bjöd oss ofta, visade mycken välvilja och vänskap och stod vi i mycken förbindelse hos honom, för så mycket deltagande. Hur gärna skulle jag icke skänka detta hus, ävensom min värd, vid annat tillfälle en gård av erkänsla – men det kunde aldrig ske.

Dagen efter vår inflyttning i lasarettet, tillkännagavs att marskalk Bernadotte skulle komma dit för att bese anstalterna och ämnade jag bedja honom att i min belägenhet skonas från transporten till Frankrike – men man kom sedermera med underrättelse att han icke fått tid därtill. Jag hade en sorts hopp att få resa hem till Sverige, men då intet hördes av, beslöt jag följa kamraterna till Frankrike, som i slutet av januari begärde få avföras. Vi hade kunnat rymma när vi velat och hade ingen affär därav gjorts, ty holländska kommandanten, en överste, tror jag säkert blundat därvid. Men vi kunde icke och vi ville icke bryta en sorts förtroende till vår redlighet. Ganska många soldater förskaffade sig pass av kommandanten, på det sätt, att jag skrev ett betyg att de var betjänter hos den eller den officeren, då de strax förpassades till den holsteinska gränsen och packade sig hem på tiggarevis genom Danmark. En dag såg jag 7 à 8 av våra fångar stå på gatan utanför ett hus där någon kommissarie bodde (fransk) med en fransysk soldat till beteckning, förmodligen från en blessering återställd. Jag förstod att meningen var att sända dem till Frankrike, varför jag skickade min gamla upppassare, soldaten Tollin, en beskedlig och mig tillgiven man, men känd spektakelmakare i hela regementet till dem och sade: att får de icke större betäckning kunna de väl packa sig till Stralsund. - Några veckor efteråt fick jag verkligen brev från en av dem i Stralsund med berättelse att de i Mecklenburg lämnade den stackars fransosen och väl kommit fram till fästningen. Tyskarna hjälpte rätt gärna till med allt som kunde komma fransmännen till skada.

Med verklig smärta vände jag mig till Frankrike från svenska fosterjorden – men våra öden är ofta stridiga med egna önskningar och tid och omständigheter måste läka sår.

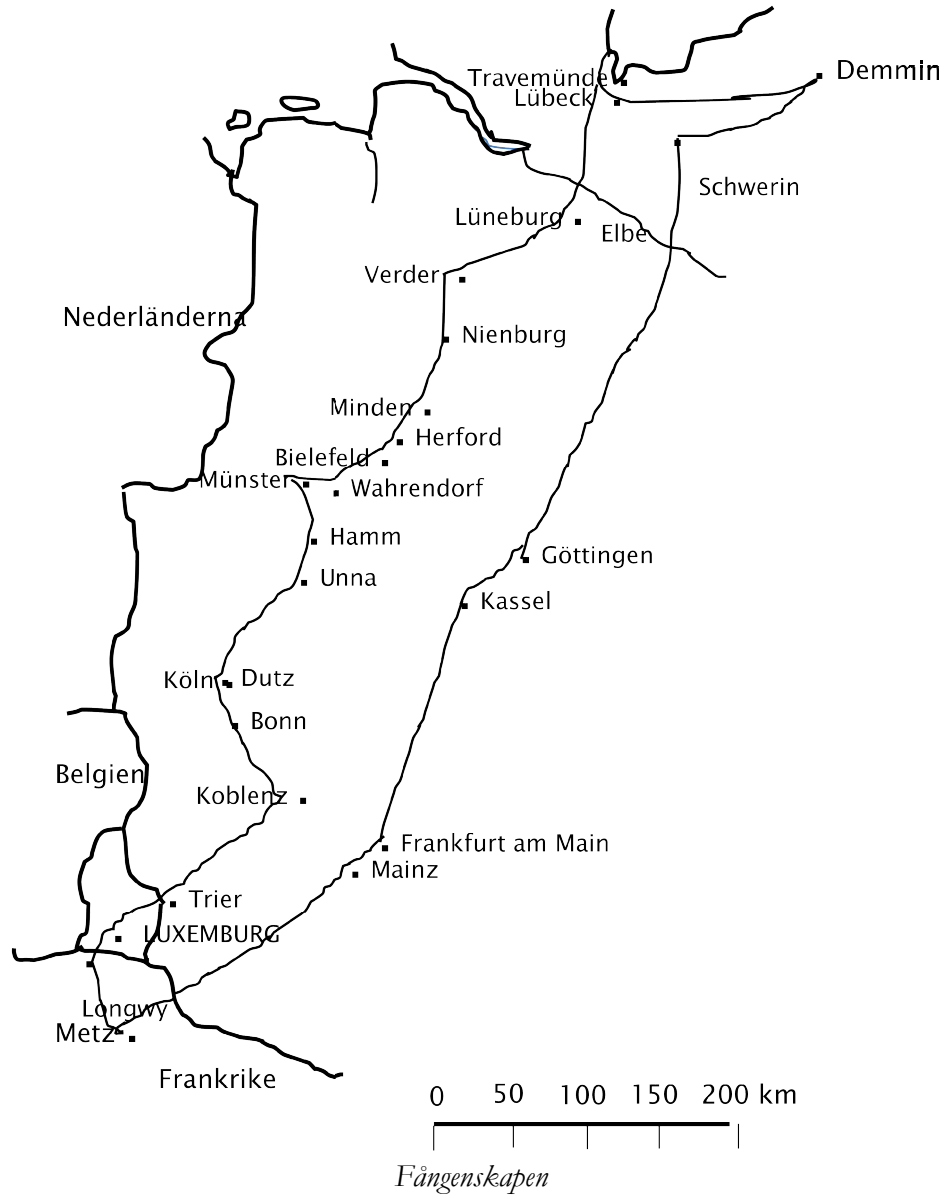
Februari 1807

Sedan vi lagat oss till och berett våra små affärer, lämnade vi Lübeck den **2:a februari 1807** med pass och skjuts för fransysk räkning, samt fri förtäring över allt. Goda vänner och gott sällskap gjorde oss glada och nöjda. I Möller, en liten stad vi många gånger förut marscherat igenom, var vårt nattläger anordnat. Detta ställe har sin märkvärdighet däri, att den namnkunnige Ulfspiegel här ligger begravnen. Flera gånger vid våra genommarscher besöktes graven, intill vilken växte en lind, i vilken plägseden fordrade att åskådaren slog in en

spik, varför där ock fanns miljoner i densamma – väderleken var kall men vacker, vägen 4 mil.

Den 3:e till Altenburg, stor by på andra sidan Elbe – 4 mil.

Den 4:e till Lüneburg, 2 mil

Den 5:e till Flack (liten stad) Soltau, över Lüneburger-heden (en obebyggd och mager ödemark) full av ljung, sandig och förfärlig väg. Vår Schwager (sväger), så kallar man postiljonerna, körde förfärligen illa och slarvigt, så vårt långa fordon gick upp och ner och krängde hit och dit åt alla sidor, som om vi varit på en båt åt Ostindien. Halvvägs vid ett sorts värdshus, där Schwager skulle supa och beta sina hästar förhöll vi honom den halsbrytande körningen, då han med det så allmänna Schwere nots försäkrade sig vara nära blind. Vi kunde då inte säga någonting, men måste bedja Gud om lycklig och god ända på färden, som han ock oss förlänade – vägen 6 mil.

Den 6:e till Verden, dålig stad. Idag varade ännu heden – men syntes då och då vackra skogsholmar av ek, bok samt granar, bland vilka låg gömda och fredligt små enstaka gårdar, rätt snygga, byggda av träd (som är rätt sällsynt) särskilda fähus och sköfren, påminnande oss livligen våra svenska skogshemman, skogsbygd och fädernesland, varmed alltsammans hade en egen och förundransvärd likhet. Verden tillföll Sverige i Westphaliska freden. – Vägen 5 mil.

Den 7:e till Nienburg, dålig stad med något fästningsverk, men som nu på fransyske kejsarens befallning demolerades av 3000 bönder som arbetade dagligen. Vackert land passerades, tätt bebott – snöväder med blåst – vägens längd 4 mil.

Den 8:e till Minden, vägen och vädret vackert. Landet väl bebott och brukat – väg 5 mil.

Den 9:e gick vi till kommandanten. I varje stad hela vägen fanns en fransos till kommandant, förmodligen även några soldater till garnison, för oss icke alltid synliga. Men skyldigheten att förevisa våra förpassningar, samt genom honom erhålla skjuts och kvarter, gjorde dem alltid åskådliga. De var till det mesta äldre officerare, hövliga och hyggliga, förmodligen blesserade, bräckliga m m, som icke förmådde fullt upp sträva med den aktiva armén. Denne var gensträvig. Vi önskade få vila över ty en fortsatt åkning hade förtröttat oss men han nödgade oss fortsätta resan idag. Vår vagn fick vi ej förrän sent på eftermiddagen och kunde således icke hinna fram till rätta nattläget, utan även nödgade av svår väderlek, tog vi hus på en krog vid Rheme saltverk. Detta saltverk besåg vi icke eller därom hämtade någon kännedom, ty vi hade mycket och ofta besett saltverken i Lüneburg, därifrån det hos oss i Sverige mycket kända vita Lüneburgersaltet hämtas. Som sällskapet var något ruskigt i den tämligen stora krog salen tog vi oss i rummet ett bord en egen plats och tillbragte stor del av natten med att spela dubbelt pass, och resten att sova på inlagd halm – vägens längd 4 mil.

Den 10:e fortsattes resan till Herford, en liten stad, där togs ombyte av hästar, ett vackert land, god ort. Innevånarna tycktes vara rätt väl mående. Middagstiden fortsattes åter till Bielefel, liten men vacker stad – vägen 1½ mil.

Den 11:e från Bielefeld som driver stark handel med linne. Hela orten spinner och väver, mycket vackert, härligt och skönt land passerades – rikt med lövskog och tätt anlagda byar och gårdar, goda och väl ansade åkerfält, en mängd alléer planterade vid alla vägar och gångstigar samt flera småbäckar och rännilar gjorde detta landets utseende till en park, ett paradis. Fransyskt infanteri genomtågade staden. Nattläget fick vi i en by något från Brokhagen – vägen 1½ mil.

Den 12:e från denna by – dåligt kvarter och reste till Warendorf, en liten vacker stad, elak väderlek. Här råder den katolska religionen och var det uppsatt en mängd krucifix och Mariabilder jämte vägen, för vilka bönderna tog av hatten och gjorde bön – vägen 3 mil. Små bönehus finns även mångenstädes.

Den 13:e genom vackert land och i ett präktigt väder gick färden till Münster, stor och ganska vacker stad, stort slott. En fransk general som förde stor prakt var guvernör, vilken tog av landet endast till sin mathållning 150 Reichsthaler dagligen, utom att landet höll honom rikligen med linne, serviser och mycket mera. Vi kom fram i god tid på eftermiddagen så staden besågs ävensom kyrkorna, vilka i de katolska länderna är ständigt öppna. Där låg tysta bedjare vid alla altare (som också brukar vara många) än gubbar, gummor och flickor – men förmiddagen ganska ofta endast för en syndskuld. En av mina kamrater gick till ett altare och lade sig att bedja bredvid en flicka, men i stället höll ett samtal. I staden var någon högtidlighet, så militären (starkare garnison) med stadens innevånare var i stark rörelse. Vår värd klagade högeligen över det fransyska utsugningssystemet och där rådande förtryck – och måste vi medgiva att det drevs i stor skala. Allt fick landet släppa till, allt, allt skulle det föda, löna och rikta, sådant var det över hela Tyskland. Napoleon satte generalerna, allt efter favoritskapet på vissa fetare ställen – och sedan de hunnit bli lite uppgödda, ditsattes magrare efterträdare, så beständigt. Här i orten läste jag en uppspikad proklamation som var märkvärdig nog. Den var given i anledning av något upprorsförsök emot sina våldsamma gäster och vänner fransoserna, och slutade den sålunda: ... att de skulle förföljas utan barmhärtighet, ”même aux l'enfers”!

Herr kommandanten var oss icke gunstig, men Commissaire de Guerres som hade med oss här att göra, var en beskedlig man. Kyrkorna var mycket stora, vackra och präktiga. – Vägen 3 mil.

Den 14:e till Hamm, liten, vacker stad. Vägen dit var den elakaste man kan föreställa sig, hästarna nästan simmade i en tjock lervälling och var botten därtill så ojämn, att utan den fasligen långa och breda vagnen, hade vi, herrarna

själva, fått simma i lorten – förfärlig var hela denna vägen! Dessa är i allmänhet överallt ganska dåliga och ofta finns vägen endast vara av djupa vagnsspår det ena vid det andra till stora bredder på flaka ställena. Då nu i ett sådant gruvligt djupt spår, man kommer olyckligtvis att möta en annan vagn i samma spår och nödgas bana sig upp för att taga sig rum igen i ett annat, då är man ofta rätt illa ute. De djupa spåren tillkommer därigenom att markem är mycket mjuk av sand, blöt lera som beständigt invältras med gruveligen stora och tunga vagnar. Jag såg sådana, liknande våra torparstugor, framföras på 4 hjul (grova och stora till förundran), med till och med 24 starka och duktiga hästar förspända. Hästarna är vanligen prydda på seldonen med en mängd mässingsbeslag som klingar starkt, så en sådan stor vagn hörs långa vägar. En domkraft av ansenlig storlek hänger bakpå att begagna vid smörjningen.

För det mesta rider kusken på stånghästarna endast om 2:e hästar begagnas. Bönderna begagna för det mesta 4 hästar och kör de 2:e främsta ofta med så usla tömmar att de likna trådar. Tyska hästar är vanligen oerhört tämjda och lydiga. När bonden ropar ”hea” går hästen till vänster, ”hott” går den till höger. Jag såg större vagnar förspända med 4 à 6 hingstar lämnade ensamma vid vägen, medan kusken gick in på krogen och om de rörde sig det minsta, kunde han med sin grova stämma eller en klatsch, få dem darrande av bävan, men stilla stående. Kuskarna tämjer dem med duktigt stryk, de är obarmhärtinga – slå hästarna vid avstraffningar i huvudet, kring öronen med piskskäftet. Vägarna syntes dock här och där vara i åtanke. Man hade redan anlagt och fortsatt anlägga så kallade chausséer, stenlagda med skönt och gott grus. Denna afton var vacker med månsken – hästarna var uttröttade – vägen 4 mil.

Den 15:e till Una, en stad men ej vacker. Idag oändligen härligt väder samt härligt land och fruktbart. Vi blev om aftonen bjudna på societeten av stadens innevånare. Där spelade kort, och starkt politiserades. ”Die verdamte Franzosen” ville man bara köra hem igen – och hoppades mycket på ”Die Schweden”. Herrarna (många var tillika officerare) söp tappert brännvin, så de blev smorda. Kl 10 superades på det sätt att varje familj lät hämta dit hemifrån kött, vin, kaka m m och vid ett långt bord åt vi på en gång. Under måltiden dracks vin och skålar ock oändligen många till Konungen och ”Die brave Schwedens” ära – så jag fruktade att mina tyska herrar skulle stanna kvar under bordet över natten. Vi fågnades av våra värdar och värdinnor med en verklig välvilja och bar hela anstalten en vacker stämpel av tarvlighet, huslighet och endräkt – vägen 2 mil.

Den 16:e till Hardike, mycket liten och dålig stad, har flera klädesfabriker. Vädret var vackert och en skön trakt, stora höjder beväxta med lövskog och dessemellan fruktbara åkerfält och dalar glädde ögat överallt – men sjö fattades

dock i fullkomligheten. Stenkolsgruvor fanns många i denna trakt, som arbetades. – Vägen var 2½ mil.

Den 17:e till Schwelm, en liten rätt vacker stad. Ovanligt vackert land fortfarande, tätt bebyggt med väl byggda hus. Nästan alla hus var täckta. Tak och väggar med påspikade svarta skifferplåtar, skurna och formade i åtskilliga fasoner – allt gjort med snygghet och måttlighet som i hög grad fögnade och vittnade om välmåga och ett lyckligt land. Vi mottogs här ock överallt av innevånare med utmärkt välvilja – de mådde väl, men hade ett plågoris av fransmännen, som genom dessa land uppgjort sin arméväg till Polen – dit allt strömmade ständigt. Myckenhet fabriker för allehanda järnarbeten passerades. Fransyska conseriberade⁷, förda som en oxdrift möttes, det var barn och klena. – Vägen 2½ mil.

Den 18:e till Wermeskirchen – samma sköna land, myckenhet fabriker och flera småstäder, det så kallade ”gemarckt” var utmärkt – och lyste välmåga och industri. – Vägen 3½ mil.

Den 19:e till Deutz, en liten stad, mitt emot Köln. Idag hade vi snö och sträng köld – 3 mil. Från Lübeck till Rhen-strömmen här – 60½ mil. Rhen, den praktfulla, skiljer Tyskland och Frankrike.

Den 20:e passerades Rhen-floden på en stor färja byggd på 2:e fartyg och steg iland på fransk jord, rätteligen erövrade. Vi blev beskedligen visiterade som annars lär vara sällsynt.

Köln, på franska Cologne, är en mycket stor stad med cirka 50.000 innevånare. Mörka hus med trånga gator, mycket kyrkor och torn gör utseendet just icke glatt eller behagligt. Vi besåg på eftermiddagen ett stort galleri med vaxbilder och en samling av levande djur, däribland lejon och tigrar.

Den 21:a fortsattes resan /på egen dépense⁸/ längs Rhen-floden till Bonn. Hitintills efter vi sett på tyskarnas räkning, åtnjöt vi vagnar och hästar, men nu skulle vi blott bestå dagtraktamente efter marschdagar. Så är det överallt – det kostar inte stort att skära breda remmar ur annans hud.

Den 22:a till Koblenz längs Rhen, oändligen skönt och vackert. På denna strand gick den goda, breda vägen alldeles invid flodkanten och vid vägen höjde sig en sorts bergsrygg, beväxt till toppen med vinrankor och fruktträd samt här och där på spetsarna av dessa härliga höjder, stora och vackra ruiner av forntida slott och fästen, förstörda av tiden och krigen. Vår ”Schwager” berättade att detta hade blivit en större del under 30-åriga Kriget förstörda av svenskarna – troligen också av de många andra krigförande trupperna. Den majestätiska Buda-strömmen alltid krökande och stilla flytande, framvisade de

⁷ internerade

⁸ bekostnad

mest intagande förändringar – uddar, holmar, städer och byar, lövskog och på andra eller tyska stranden åter beständigt en höjdrygg med sina ruiner och en mängd seglande farkoster, skänker en målning som icke kan beskrivas, endast ses och förvåna. Av ruinerna var Siebenbrüderberg märkligast. Några märkvärdiga slagfält och franska generalers gravvårdar passerades – däribland namnkunnige generalen Hoche /republikens/.

Folket tycktes på intet vid vara nöjda med fransyska herraväldet – de ville gärna ta till vapen, om det började gå Napoleon emot – men nu hade han dem sannerligen i järn – fruktan och bävan regerade. – Vägen 6 mil.

Den 23:e besågs staden, vackert slott. Mosel-strömmen faller här i Rhen mitt för Ehrenbreitsteins fästning som nu demolerad visar blott en massa av ruiner /den har varit stark men förstörts av Napoleon, ty den ligger på tyska sidan och är således en nagel i ögat/. Staden vacker och dess läge på udden som formerad av Mosel och Rhen är oändligen praktfullt. Klostret /Carthausen/ utom staden besöktes – varifrån staden, båda strömmarna, med fruktbart och vackert land, lämnade den yppersta utsikt som kan önskas. Klostret var nu en ruin – munkar och nunnor försvunna – allt är under förgängelsen. Revolutionen hade gjort slut på detta och alla andra dylika inrättningar – troligen en vinning för människosamfundet.

Den 24:e till Lutzerat, en by, vackert väder. Nu bar det inåt landet. Alltsedan överkomsten på denna sidan Rhen och ännu mer häråt, märktes en stor fattigdom. Invånarnas boningar högst eländiga – det mesta så simpelt och enkelt /åker- och körredskap, möbler/ inrättade och förfärdigade att man skulle tro det vara lämningar från första århundradet efter syndafloden. Fult land men besynnerligt – tycktes endast bestå av jordmassor vältrade den ena vid den andra – ty man såg ingen plan, bara höjd vid höjd beväxta med lövskog samt små bäckar framstörta i trånga mellanrummen. Inga åkerfält syntes, knappa tecken till boningar – man hade för ögonen de rövartrakter romanskri-vare så ofta avmåla. Även, berättade kusken, att sådant här ofta förefaller, varför vi också var på vår vakt med sablar och värjor. Landsvägen går upp och ner oupphörligen, med fasliga backar, större än jag sett och hört omtalas i Sverige. Martherthal märkvärdigast av dem som idag passerades. - vägen 3 mil.

Den 25:e till Trier. Fattigt land och eländiga boningar beständigt. Höjder och stora backar – den märkligaste dalen var Rauerthal. Man stupade först utför förskräckligt och nere i dalen var en liten bäck med en vacker stenbro, men genast började arbetet uppför såsom man velat till skyarna och äntligen på höjden, sågs en vacker men ryslig syn. - Vägen 3 mil.

Den 26:e besågs staden. Stor men ej särdeles väl byggd. Handelns förfall framlyste allestädes. Fabriksvarorna tycktes illa gjorda. Dåligt sorterade handelsbodar – Med ett ord: Ingenting utvisade den lyckan för innevånarna att ha

befriats från österrikiska tunga oket och kommit under det lätta och lyckliga fransyska – motsatsen predikade de högt själva.

Den 27:e till Luxembourg. Tämligen vacker stad – Stark fästning. Mycket mineral och i själva hårda berget, vallar och försvarsverk.

Den 28:e till Longwy. Med stor glädje satte vi oss denna morgon i vagnen för att idag ankomma till vår destination och sammanträffa med våra fångna kamrater, från vilka vi varit länge åtskilda. Det ständiga resandet hade tröttat min något utmärglade kropp, då den ännu oläkta blessyren var stundom plågsam. Middagstiden kom vi fram, för att bli huru länge vete Gud! – Mina önskningar och böner var, att den nådige Herren i himlen och på jorden måtte skänka tålamod och hopp. Vid framkomsten på torget omringades vi av kamrater och fick vi våra inkvarteringspoletter. Min blev i ett hus där många döttrar var, jag tog rum hos löjtnant Adolf Nisbeth och lämnade min plats åt en annan kamrat, som slutligen fick en av döttrarna till hustru. Här blev jag då äntligen stilla en tid.

Mars 1807

Longwy är en liten stad, med tämligen god fästning, gamla franska gränsen är icke långt härifrån – men sedan den nya gränsen blivit utflyttad till Rhenströmmen, har visst fästningen försummats, såsom mindre behövlig. Den syns förfallen och vanvårdad. Dock var här en liten garnison av invalider, place major och kommandant. En del av staden låg nedanför fästningen, eller vid foten av höjden. Där framflyter en liten bäck, som gör denna stadsdel ganska vacker. En lång krokig backe med bred och skön väg ledde dit ner från fästningsporten. På höjden runt om fästningen var en mängd små trädgårdar – anlagda som vi i Sverige verkligen kalla fransysk fason. Med murade avsatser, den ena efter den andra. Vår chef greve Mörner, arrenderade en trädgård i vilken vi dels arbetade och dels ofta sammanträffade.

I staden fanns få vad man kallar bildade personer – men innevånarna eljest gott och beskedligt folk. Såsom småstad, fick man aldrig tala med flickorna på gatan, ty deras goda namn och rykte stod då i fara. Men på balerna som då och då anställdes, var de trevliga och hyggliga. Vi promenerade omkring på landsbygden, såg vackra herrgårdar, bondgårdar och ett litet bruk med vallonsmide. Vägarna var ofta prydda med de grannaste popplar, här tämligen allmänt. Bondgårdarna befanns väl byggda, mest av sandsten. Bönderna här i egentliga Frankrike är välmående, hyggliga och belevade samt artiga till överdrift. De tog sig stundom på biljarderna, varav fanns gott förråd, med verkligt anständighet sitt parti. Sämre folk söp just icke lite brännvin, de sågs stundom rusiga, dock var det vida mer sällsynt än i Sverige.

Ungt vin dricks såsom vatten. En butelj därav kostade några sous, mindre än svagdricka. Priserna var goda och var lätt att leva. Jag gick åt små lundar i staden och hörde på näktergalarna, som sjöng sannerligen väl med många variationer. Till tidsfördriv gjorde vi en biribi-bank, i vilken var och en som spelade även var intressent, och återfick i utdelning ofta vad som förlorats på spelet. (Förbjudet i fransk lag sedan 1837, men har förr varit mycket omtyckt och spelades ivrigt överallt i Europa.)

Jag jagade någon gång lärkor, med ett skott då och då. På en promenad såg jag en gång hur en herde simmade (badade) sin fårhjord, på det sätt att hans hund körde hela fårhopan över en bäck fram och åter.

Varje lördag var det marknad i staden, eller rättast svinmarknad. Då inkom en ofantlig mängd svin, större och mindre, i särskilt därtill inredda vagnar med vävkläde. Dessa kom från trakterna kring Rehn-strömmen och köptes här av parisare för att dit fortskaffas – som genast gick för sig – så året om. Dessa fyrfötter hade ett eget utseende och var icke på långt när så svinaktiga som våra svenska är – de var nästan utan hår, nakna och mycket vita – och i en otrolig mängd. Denna handel var livlig, men all annan här i staden ganska klen – nära sagt alls ingen. Innevånarna var mycket trevliga och husliga.

Fruarna vattnade på torget, även de rikare, sina hästar och köpte grönsaker m m, och bar det hem själva, Lyx och flärd syntes föga till. Alla tycktes vara väl belåtna och tämligen nöjda.

”Conseribtionen” (Interneringen) var tryckande och bedrövlig, samt vissa avgifter, mer för sättet än för summan. Lördagsaftnarna skulle vissa ämbetsmän avfordra de handlande och alla trafikerande, uppgifter på deras i veckan gjorda försäljningar, varefter de taxerades. Detta kunde möjligen vara rätt att göra, men blev en källa till prejerier, (pungslående) schikaner och ovänskap. Häröver klagades mycket, men i tysthet. Man vågade icke stort röra i sådana ämnen. De ständiga segrarna och Napoleons förmåga att lägga krigets bördor till det mesta på tyskarnas ryggar, underhöll mycket de missnöjen som hans oupphörliga krig åstadkom.

Min blessyr förblev svår och marterades jag av en dålig doktor /stadsläkaren/ som lämnade mig slutligen alldeles icke förbättrad. Härav plågad och pinad längtade jag åter till Fäderneslandet och vänner. Dagliga umgänget med kamrater, vars öde liknade mitt, stillade dock ofta den brusande längtan.

Jag åsåg en dag någonting rätt märkligt: På rådhuset på Stora Torget stod med gyllene, stora bokstäver ”Liberté- Egalité” som ditsattes under revolutionen och republiken, men nu lät Kejsaren mitt på ljusa dagen, murare med vitt lim, kort och gott 1806, överstryka dessa förut så eldande och mäktiga ord –

utan att de på torget åskådande innevånarna yttrade ett enda ord. Men Napoleon höll hårt i tömmarna.

Bland narraktiga händelser var också en: Vi fick brev om ett lyckat utfall som svenskarna gjort från Stralsund och drivit fransoserna ur Pommern – häröver gjorde vi en bal och om aftonen balar, samt drack skålar till fransmännens undergång, men uppgav för dem helt annat, varför de klingade och hurrade liksom vi, samt smorde glasen, sedan de blivit tömda, högtiden till prydnad i väggen, så Monsieur Vård måste skicka, under natten, efter flera vinglas.

Jag bodde hos en bokbindare vid namn Martin, läste fransyska för en gammal språkmästare och spelade klavér för en av våra fångna musikanter, en Walthornist, hygglig och beskedlig man (dog sedermera under fångenskapen).

Kring Longwy brukades mycket borickor, (åsnor) skockvis förda av 1 eller 2 drivare. På ömse sidor om ryggen hängde en stor, lång korg som fylldes med saker, så de bar dryga bördor. Drivarna höll dem på torgen tillsammans, men stundom hände, medan herrarna släckte sin törst på krogen, att borickorna vandrade kring gatorna på egen hand.

De pensionerade invaliderna hade stora pensioner, soldaten några hundra franc, kaptener 1.000 à 2.000. En franc gällde nu för oss – 16 SRlg-sedlar(?).

Fruentimrarna dansade icke illa men hade för oss den vanligare metoden att hålla med händerna kjortlarna utspända och sparka tämligen allvarsamt med benen. Flera kamrater började dricka brunn – även jag att dricka spa – men måste efter 8 dagar upphöra därmed, det sökte för mycket min svaga och dåliga kropp.

I Frankrike brukas örhängen nästan av varje karl, i synnerhet bland allmog. De är stora och breda – jag lät ock göra mig örhängen, men små, som sedermera alltid begagnades. Bönderna nyttjade allmänt af ljusblått linne, långbyxor med en slags överskjorta, som ser snyggt och lätt ut. Många gånger om dagen eller oändligen ofta, anställdes processioner till sjuka m m – för vilka katolikerna avtog hattarna, bockade och korsade sig, som vi lät enkelt passera, klagades häröver och vi lovade vår chef, för husfridens skull att avtaga hattarna vid tillfälle.

Jag måste allvarsammare tänka på min blessyr, som var lika svår och plågsam, försatte kropp och själ i ett verkligt lidande – efter 7 månaders plåstrande med den, beslöt jag på min chefs ömma och deltagande inrådan, att resa till Metz för att bli därstädes intagen på lasarettet och ordentligen samt mera läkarenligt skötas.

Maj 1807

De 25 maj på aftonen avfärdades jag i sällskap med baron Banér, Adelsvärd och Fredrik Friesendorff samt skedde vår framkomst den 26:e förmiddagen. Vägen var vacker, goda och sköna trakter, mycket veteåkrar – det liknade våra bättre svenska orter. Några små stångjärnsbruk passerades och dessa hammarslag, jag i min kära hembygd så mycket hört, väckte melankoliska tankar – på min nuvarande belägenhet.

Metz är en rätt vacker stad med cirka 40.000 innevånare. Stora kaserner och stora lasarett. Jag skulle intagas efter besök hos den förste läkaren och direktören på lasarettet, men då jag ville bese min anvisade plats, blev det i en stor sal med 30 andra officerare, dels ryska, westfaliska, preussiska och engelska – men detta sällskap roade icke mig, såsom ensam svensk, varför jag genom doktor Kewenter, min goda vän, erhöll löfte av direktören att få hyra mig rum själv och lika väl bli eftersedd och vårdad. Ett snyggt och trevligt rum ficks i andra våningen av ett större stenhus invid Moselströmmen, vilken flöt under mina fönster och vid en vacker bro, som gick över densamma, alltid uppfylld av människor. Ett mindre torg var på denna sidan vid huset och ett större med spektakelhuset mitt för mina ögon på andra sidan. Mina dagar tillbringades förnöjt nog, trots att hälsan var klen. Direktören, en god man, öppnade i Kewenters närvaro med skärning, den djupa och gamla blessyren, samt borttog en större lös i botten varande benskiva, som efter hans utsago hindrade läkningen. Ännu en dylik fanns, men den trodde han skulle fästa sig vid benet och sammanväxa med tiden. Han tilböd mig beskedligt några stärkande droppar, innan jag lade mig till operationen, men det sade jag ingalunda behövdes. Med gott mot fördrog jag förrättningen, men måste tillstå att känslorna var oangenäma, då kniven skar i köttet eller sonden (ett instrument) rafflade på benknotan. En direktörens medhjälpare skötte mig sedermera dagligen och var en riktigt galant man. Jag märkte nu att klåpare förut varit biträdande. Mina dagar tillbringades med läsning, med promenader utom staden, vars omgivning var härlig och där vindruvor och vinplantager fägnade ljuvligen. Gator, torg och den vackra bron besöktes mycket, till mitt stora nöje och båtnad. Väderleken var skön. Jag gick varje afton som jag förmådde åt spektaklet, som för en högst ringa avgift tilläts fångna officerare – och hade de alla sin plats på amfiteatern och visade man mig den utmärkta vänlighet att på den bänk där jag valt min plats, om än jag sent ditkom, det rummet alltid lämnades ledigt. Vi hade befallning att nyttja nationalkokarder. Min ensamma gula var således okänd. På ett i spektakelhuset varande snyggt kaffehus drack jag thé innan början och superade hemma i mitt rum, vanligen smultron bröd och mjölk samt vad kunde besparas av middagen. En gammal beskedlig gumma städade och pas-

sade upp på mig samt omtalade ofta alla rysligheter under revolutionstiden. Gumman sade: ... att man högg icke allenast huvudet av de bättre utan det sämre folket svävade likadant stundligen i samma faror, ty den minsta angivelse, vilken som helst, kastade dem i fångelset, varifrån det sedan var en lyckträff att utkomma. Hon och många andra yttrade tillika: ... att om tyranni och despotism än om blive aldrig så stor, skulle dock revolution utebliva, emedan de nu levande glömma omöjligen den tidens gruvligheter.

Det hus jag bebodde tillhörde en gammal mamsell de Crouette, med vilken jag mycket samtalade. Hon bevistade oändligen gärna spektaklerna och om aftnarna vid hemkomsten satt jag inne hos gumman och fick höra hennes resonemang över vad vi sett och hört, samt åskådade jag hennes supé, som för det mesta bestod av en stor skål sallad med bröd. Gumman var snål och bjöd mig aldrig en enda bit med. Hon hade haft i kvarter 1772 en svensk officer vid namn Gedda, engagerad vid regementet /fransyskt/ Royal Suedois, men hade inte betalt sin hyra. Som jag förmodade att det var den kände översten Gedda vid 2:a gardet, så ålade hon mig, det jag ock lovade /dock utan allvar/ att påminna honom /år 1807/ då jag skulle hemkomma om denna hans försummelse för 35 år sedan.

I samma våning som jag, bodde även en aktör, rätt trevlig, men som varit vid den bekanta fransyska truppen i Stockholm, den konung Gustaf Adolf körde hem då vreden bröt ut mot Napoleon. Han berömde Stockholm och svenskarna. Vi pratade ofta tillsammans. Spektakeltruppen bestod av 2:e – en för operor, en för andra pjäser. Dessa bytte varje vecka mellan Metz och Nancy (4 mil härifrån) så att när operor uppfördes i Metz, spelades andra i Nancy.

I andra huset bredvid, var värdshus, där jag åt några dagar mina middagar, god och mycken mat, på fransyskt vis en mängd grönsaker. Men jag ledsnade på sällskapet, varför jag hämtade min mat och betalte därför 30 franc per månad. Då vår fångsold bestod av 29 franc, synes vad som kunde behövas till ytterligare behov av hyra, mat etc, etc.

I staden rådde eljest mycken tarvlighet, man påstod att det fanns ej mer än ett enda ekipage, som tillhörde guvernören, en generalsperson. Här var stor tillförsel av allting. Ved, kol, m m transporterade bönderna, vad jag ofta såg, med en häst och en oxe sammanspända för vagnen. Kalvar var sammanbundna i bakbenen och fördes på längre väg, hängande på var sida på hästryggen. Illa hanterades höns med mera levande djur vid sina försäljningar.

Jag bevistade en dag ett mycket högtidligt Te Deum för segern vid Fredland mot ryssarna, jag sjöng visst icke med, men gjorde mina filosofiska betraktelser över det sannerligen besynnerliga: Att tacka en god, mild, barmhärtig Gud, för förlänad hjälp och kraft, att slå ihjäl en mängd av medmänniskor,

samt kunnat skada dem till hälsa, armar, ben och även fördärvat deras timliga väl. Man gör sig, den underliga människan, förundransvärda idéer om den styrande gudens förnöjande och tillfredsställelse.

I Metz låg mycket ryskt manskap (fångar) som såg svarta och snuskiga ut.

Juni-juli 1807

Midsommarafton gick jag på den mycket vackra allmänna promenaden – men förundrade mig däröver att aftonen kl 9 var så mörk så allt var upplyst av marschaller och kaffehusen var illuminerade – det hör södern till att sakna Nordens klara och ljusa nätter. Jag såg utom de vanliga beständiga processioner till de döende, en gång en stor och högtidlig, som gick efter vad man berättade, åt landet för att välsigna åkerbruket och skördarna. Jag hörde flera yttra, då Te Deum firades; Att dessa högtider var endast olycksförkunnande för landet, ty med detsamma tillkännagavs att många tusen fransmän stupat och sorger över förlorade anhöriga utspriddes. Men min värdinna (mamsellen) pekade på en svärm skolpojkar på gatan och sade att det är gott om nya ämnen. Likväl invände en man att sådant tal kunde endast flyta från en sådan som mamsellen, utan kärlek till någon avföda. Annars tordes man icke yttra sådant utan att se sig väl för på sällskapet.

De katolska religionsförrättningarna i kyrkan är vanligen ganska högtidliga. - Men också ofta, just icke andaktsgivande. Ett bjällrande, klingande, nigande m m vid de många altaren, gör det stundom spektakellt. Bland andra dylika jag såg, var en i sanning ganska oskicklig. Långfredagstiden, för och efter, gick man i kyrka för att kyssa korset som stod på altaret. Jag var närvarande en gång då en mängd pojkar, trasiga och oklädda rusade in på altaret, klättrade upp därpå för att göra kyssningen, men allt oskickligen stötande och verkligen oanständigt.

Spektaklerna var ganska goda och roande ty detta är fransmännens favoritnöjen. Att delta i dem med själ och hjärta.

Jag hörde mången gång, då en spelande person sjöng något omtyckt stycke att åskådarna ropade ”da Capo” till och med 3:e gånger om, som alltid måste utan missnöje verkställas. Om någon aktör eller aktris vände en hand eller fot något misslyckat eller tafatt, ropades härom från parterren, men också ropade man bifall högeligen och hjärtligen, när sådant skänktes.

De svenska soldaterna och underofficerarna var skiljda från officerarna – de hölls på arbete på en kanal vid S:t Quentin och tvingades samt tubbades och narrades ofta att ta fransk tjänst, då de avfördes åt Spanien, sedan detta krig av Napoleon börjades. Kejsaren regrade allvarsamligen. Ingen kan säga att i Frankrike felades ordning och skick – allt gick militäriskt tillväga och man

knotade föga eller tordes icke. Själva Frankrike borde ej klaga, (ty de skonades så mycket möjligt var) över Napoleons järnhänder. Men conseribtionen (interneringen) gick hårt tillväga. Napoleon behövde människor för kanonmynningarna. Jag såg en dag en stor mängd sådana olyckliga, som förmodligen hållit sig undan men ertappats, avfärdas till armén i Polen, på det sätt att de var sammanlänkade med järnkedjor och soldater med skarpladdade gevär marscherade på båda sidor på gatan – det var säkert 100 stycken och var denna syn bedrövlig. Men folket hörde jag ingenting yttra, man teg såsom jag. Fadern och brodern och släkten ansvarade för en sådan conseriberad, ända till ankomsten vid armén, och hände stundom att sedan sonen ryckts med våld från föräldrarna, togs själva fadern slutligen, om sonen rymde eller dog.

Här var en rekrytdepå. Sådana exerceades dagligen och avfärdades beständigt till armén. Mycket artilleri låg här, exerceades och förmodligen, avgick även efter behov till arméerna. Eftermiddagarna sköts och kastades kulor och bomber mot vallar tätt utanför staden.

Medan jag väntade i Longwy, ville en kamrat, kapten Robert Montgomery begära tillstånd att få hemresa till Sverige, då han hade giftermålsförslag. Det föll mig in att med honom begära samma tillstånd, för min hälsas skull, då jag visst aldrig trodde på något resultat därav, då ansökningen skulle avgå till kejsar Napoleon, som då vistades i Polen under brinnande krig. Men några dagar efter midsommar, inträdde alldeles oförmodat i mitt rum, bemålte kapten Montgomery med våra beviljade ansökningar. Jag föll i förundran och glädje. Men trodde mig icke i stånd att företa resan. Dock genast kallades min hederliga doktor, som rådfrågades och som förklarade blessyren vara i det skick att med daglig vård efter hans föreskrift och någon gång tillkallad läkare, skulle ingenting rekvireras, utan snarare glädjen som hemfärden förorsakar, förbättra belägenheten av blessyren. Sedan våra tillstånd uppvisats hos kommenderande generalen, fick vi pass m m och resan utan dröjsmål företagen.

Nämnde general hade en adjutant på vilken båda smalbenen vid en batalj mot österrikare blivit av en kanonkula närapå förlorade – men fanns nu hopplappad att han gick tämligen väl.

När jag kom upp till Commissarie de Guerre för att uppbära mitt fångtraktamente för hela tiden jag varit i Metz – förklarade de mig detsamma för lustig då jag var skild från fångdepån, vilket förtröt mig. Så jag med ganska allvarsamma termer förklarade dem att det var ett prejeri, / pungslående/ en orättrådighet, men att jag såsom fånge, ägde förmåga och vilja att skänka dessa lumpna fyrkar till den stora fransyska kejsaren och nationen. Montgomery måste på svenska bedja mig att hejda mina uttryck, men vi gick vår väg och jag var något nöjd att ha sagt dem litet sanning för mina förlorade franc.

Vi ackorderade med en sorts hyrkusk, som körde oss ända till Mainz och passerade nu nya trakter, bland andra en stad där fångna engelsmän hölls. Vilka vår värd under ett par timmars vila, omtalade såsom förfärliga rucklare.

Landet var oändeligen härligt och skönt, vi reste genom lundar och små skogar av körsbär och andra frukter. Vår marschrutt var ställd på Mainz och måste vi därför anmäla oss hos reservarméns befälhavare, som här hade sitt högkvarter – marskalken Kellerman. Han var en mycket artig och beskedlig gammal man och sade i vår närvaro till en adjutant att i vårt pass skulle uttryckligen sättas att oss lämnades en vagn med fjädrar för min blessyrs skull och ställdes nu våra pass till marskalken Brune som kommenderade armén mot svenska Pommern. Skjuts och fri förplägning fick vi över allt, i anledning av våra pass, lika med fransyska officerare, utan annan avgift än den vi själva godvilligt lämnade i drickespenningar.

Minsann ett rätt bekvämt sätt att resa! Men vi ville ej betjäna oss fullt upp av dessa friherrliga rättigheter, varför alla middagar betalades av egna medel och i nattlägren gavs drickespenningar ungefär svarande emot kostnader och besvär. Dock föll det oss in en dag begagna oss av kommendantens alltid utdelade så kallade "bons pour dinér", en skriftlig lapp, för att erfara hur det gick till och vi marscherade in på ett värdshus i en stad, åt vår middag och lämnade vår "bons" och därmed var allt likviderat, Värden fick väl sedan någon ersättning för alla sådana "bons" av hela ortens innevånare, vilka fick vidkännas dessa och en mängd andra avgifter och plågor, som hårdast trycker de närboende. Mainz var en stor vacker stad, och ligger vid stranden av den präktigt framflytande Rhen. Vi var över en dag och bodde på ett värdshus alldeles invid den stora Rhen-bryggan, där åtskilligt märkvärdigt fick beskådas. Napoleon förde sina krig icke mindre allvarsamt mot lurendrejeri, än mot sina beväpnade motståndare. Vid broändan mitt för våra fönster var talrikt tullbevakare eller "douaniers" med därtill väl inrättade byggnader. Man berättade att dessa herrar ägde rättighet att inkalla i här inrättade kamrar, såväl fruntimmer som herrar och avkläda dem helt och hållet för att sträcka sina visitationer till fullkomligheten. Bron var en härlig promenad. Men för denna nog vidsträckta myndighet kunde den icke gärna begagnas av andra fruntimmer än de som nödvändigt måste där fram – eller resande. Jag såg flera gånger hur de promenerande eller ankommande herrarna avlyftes hattarna för att inuti undersökas – hur tullsno-karna kramade och klämde damerna både fram och bak, för att efterkänna gömda och dolda skatter – utan att våga den ringaste motspänstighet. Tvärtom med största undergivenhet – ty herrar douaniers var fransoser och innevånarna tyskar, således slagna till slantar, dessutom var de försedda med skarpladdade gevär, ävensom en mängd strandbevakande hela strömmen i jämte, varifrån man hörde, sades det, ofta skott avlossas på båtar m m som skulle anhållas.

Dessa mycket stränga åtgärder var egentligen riktade mot engelsmännen och deras vinning medelst införande av socker och kaffe, dock saknades dessa varor ingalunda i Frankrike och var föga dyra, så själva Napoleon förmådde föga mot lurendrejure. Sådana franska douaniers (såsom det berättades 40 à 50.000:de) skickades stundom ut i alla av fransmän ockuperade länder och gjorde efter läkaren Napoleons ordination, samma hälsosamma verkan som våra svenska blodiglar.

I Frankrike mötte och såg vi mycket de så kallade "Gens d'armes", en kår på militärisk fot, med ungefär vår länsmans befattningar samt fångförelare och alla oordningars förfäktare. Detta var även som det sades 40.000 man till häst med vacker uniform och utgjordes endast av äldre, blesserade eller behövande avträdande militärer. De skulle vara utsökta av de bäst kända och välfrejdade. Också hörde jag aldrig klagomål över dem, ehuru de 2 och 2 var allestädes närvarande med skarpladdade pistoler. De syntes på landsvägar, gator, överallt, men var fredliga och ordentliga samt bidrog sannerligen till gott skick och ordning inom landet. Men kostsamma var de verkligen och låter denna inrättning sig troligen icke verkställas annorstädes än i Frankrike, som sög hederliga inkomster från alla de andra länder och där innevånarna voro så vana vid det militäriska oket och måste tåga och låta sig nöja med allt. En gång på resan anhöll 2:e herrarna oss, för att bese våra pass, men hövligt och beskedligt.

Vår väg gick från Mainz till Frankfurt am Main, det härligaste land man kan tänka sig. Frukttrod och äkta kastanjer överallt, växande vid vägar och åkrar. I Mainz överlämnade vi vår fransyska hyrkusk och fick nu tysk, rekviderad för skjuts. Vid Rhenbryggan visiterade man oss, ganska beskedligt. Det sades: ... att vi borde gömma vårt guldmynt väl, ty det var förbjudet till utförelse, endast växlar fick ägas. Vi gömde våra visst icke stora kassor i strumporna eller rockfodret, men ganska lätt släppte man fram oss.

Frankfurt: en vacker och stor stad. Vi vandrade genom den en stund och såg på en gata vid alla hus förfärligen av judar, som oss sedermera så förklarades att denna nation fick icke annorstädes än på nämnda gata bo och vara.

Vidare till Cassel: härligt och vackert – men på stora fransyska arméns i Polen, allmänna marschväg, varför oupphörligen strömmade conseriberade (internerade) arillerie trainer, hästar för kavallerierna, långa rader av trossvagnar m m till armén – och därifrån stympade krigare lasstals m m dylikt – så brist på hästar och skjuts någon gång uppehöll oss. Vi såg att oxar, till och med kor begagnades av de stackars människorna, som utan uppehåll skulle fram- och återsläpa allt vad som borde föras. Lidanden och förtryck gjorde dem förtvivlade och färdiga att med uppoffrande av liv och allt driva de fransyska vännerna "nach Hause". Vi höll på en gång att få oxar att resa med, men borg-

mästaren bad oss i stället bli kvar till nästa dag, då hästar skulle fås, vilket vi gärna gjorde.

Nära Cassel sågs Wilhelmshöhe-Cassel, en rätt vacker stad och som vi fågnades här med en vilodag, besågs härligheterna. Slottet var mycket skönt. Andra präktiga byggnader, grann park med mycket mera förtjänade beundran. Vi var inkvarterade hos ett grevligt herrskap, men som de inte fanns i staden, serverades oss rikligen i våra rum. Som denna vilodag inföll på en söndag, såg man staden i all sin glans – med promenerande ekipage, granna damer och herrar, Någon ömkan trängde sig fram ändock. Över de länder och folk som måste krypa för behärskaren. Glädjande kände vi huggnaden av att vara fria svenska män. Resan fortsattes.

I Göttingen, en välbyggd stad, tänkte vi på därvarande stundom oroliga studenter.

Nära Lüneburg sammanträffade vi med en mindre spansk armékår som skulle utgå till Stralsunds belägring. Denna afton åt vi i Lüneburg på samma värdshus där vi fordom så mycket vistades i sällskap med en mängd spanska officerare, vilka med dålig fransyska, blandad med latin och tyska försäkrade att det kostade på dem högeligen att gå mot svenska trupper och att de väntade sig endast död och förstörelse vid Stralsunds fästningsmurar. Spanjorerna borde komma ihåg många lidna olyckor mot svenskarna under 30-åriga Kriget. Då de fått en och annan gång, vad man kallar, springa över klingan. Närmare Rhen, berättade man oss att där förvarades ännu ben efter av svenska armén massakrerade spanjorer (i Oppenheim). Emellertid var dessa officerare hyggliga och beskedliga samt vänner till svenskarna, då vi hade ganska motsatta känslor för fransmännen. Besynnerligt att fransoserna hatades av alla sina vänner och hjälpare!

Denna armékår spanjorer /Romanas corps som sedermera med våld inskeppade sig och avseglade till Spanien för att som även skedde, köra fransoserna därutur/ kom nu tågande i hettan ända från Italien, sågo icke illa ut som krigsmän betraktade, men kavallerihästarna magra. Folket brunstekta, utslitna, uttröttade och utledsna av en så förfärligen lång marsch.

Till Schwerin i Mecklenburg fortställdes vägen, där vi fick beskåda samma dag vår ankomst skedde en stor högtidlighet av sällsam art.

Regerande hertigen, som under flera år av kejsar Napoleon varit förjagad från sitt land, hade nyligen blivit till nåder igen upptagen och nämnda dag med alla härligheter åter intågade i sin residensstad Schwerin, för att emottaga sin förlorade regering. Han emottogs av franske generalen Maison /sedermera marskalk/ som hitintills förestått regeringen samt franska och de förutnämnda spanska trupperna förökade högtiden. Slottet i Schwerin är vackert, något dystert med sina många torn.

Fransyska armékåren under marskalken Brune, låg vid svenska Pommerns gräns för att den 12 juli kl 12 om natten, åter anfalla, då Gustaf Adolf uppsagt det en tid varande stilleståndet. I staden Demin hade marskalken sitt högkvarter endast en ström, en bro från svenska förposterna. Under vägen från Schwerin, hade vi åter våra spanjorer i följe och medan vår Schwager körde förbi några enskilt tågande soldater, sprang ett par stycken av dem upp på vår vagn i tanke att åka men som vi icke tyckte om sällskapet, fordrade Montgomery att de skulle stiga ner igen. Men dessa fattade gevären med en slags hotande åtbörd, då han drog sin värja och jag min i detsamma, vilket förmådde våra spanjorer att hoppa ner och lämna oss i fred.

Den 11:e juli om natten kl 11 kom vi fram till Demin franska högkvarteret, således en timma innan anfallet borde göras. Följaktligen befanns gator och torg fullproppade av fransyska trupper, vid klockslaget stridsfärdiga. Vår vagn höll på torget och vi tilltalade en fransk officer med tillkännagivande att vi var svenska officerare och ville tala med marskalken, till vilken våra pass var ställda. Han studsade verkligen något vid underrättelsen att vi var svenskar, men hövligt följde oss till marskalkens boning straxt invid, där en betydlig vakt och en mängd officerare fanns samlade. Marskalken mötte genast i yttre rummen och förde oss in i de inre med största artighet, där han med mycken hetta utfor mot Gustaf Adolf för sitt okloka och besynnerliga förhållande (och visserligen med något skäl), sägande: "Votre Roi est fou" ("Din kung är vansinnig"). Men att han och alla fransmännen skulle icke förblanda honom med nationen, som de högt värderade. Han befallde att våra pass borde utfärdas på Lübeck och vi därifrån gå till Sverige. Marskalk Brune var en mycket lång man, tjock och grov, bar många ordnar och band och ämnade visst inte sova denna natt.

Klockan var nu 12 på natten och då vi gick från marskalken smällde redan handgevären på andra sidan strömmen mot våra svenska och åskan gick tillika därunder, ganska förfärligen. Jag tänkte härvid, hur underlig min belägenhet var, såsom svensk i franska högkvarteret under fullt anfall på mina landsmän. Och jag visste att min bror Stafs som var vid artilleriet, var mig således ganska nära – jag hörde honom fast genom kanonen. Besynnerligt tyckte jag det ock vara att fransoserna icke kunde fördröja anfallet en timma under det åskan blixtrade och knallade förskräckligen. Mig tycktes att av aktning till Skaparen, som strängeligen talade till människorna, hade man kunnat invänta himmelens tystnad.

Inom några timmar hade vi våra pass, hästar och vagn och satt åter på färden till Lübeck. Hitkomna ackorderades med en dansk skeppare att få åtfölja till Köpenhamn – och efter ett par dagars angenämt vistande bland förre be-

kanta, avreste vi till Travemünde dit skepparen på Travefloden från Lübeck snart ankom.

Travemünde är en liten hygglig stad. Där badade vi vid därvarande badinrättning i små tält på hjul vid havsstranden. Man steg in i den lilla vagnkojan utfördes av en karl till lagom djup. Nedfällde en sorts markis till vattenytan, inom vilken jag hade gott rum och var oåskådlig – därefter uppsteg ur vattnet i det snygga kabinettet, där det fanns spegel, kam, handduk – allt i vackraste form och skick, samt ringde på en klocka, då jag genast återfördes av förenämnde person. Fruntimmer och herrar kunna tätt invid varandra bada, på detta sätt, med största ärbarhet. Badet kostade ett lappri (24 pf) och muntrade vi oss sedermera, på det mycket eleganta värdshuset alldeles på stället. Vi gick ombord och avseglade med vår skeppare, som förde oss, sedan en dags stiltje varat och åskan dundrat något över våra huvuden, till Köpenhamn i god tid på morgonstunden.

Det var en vacker insegling, bland skepp, kasteller m m och syntes oss staden med en härlig belägenhet. Som hastigast besöktes svenska minister, baron Taube och besågs gator, slott och torg – vilket allt fanns ganska vackert. Gatorna föreföll mig mycket breda men tomma på människor. Soldaterna var inte väl klädda, hade utseende och hållning av vad vi i Sverige kallar korvar – kanske här till bidragande också något det nationaltycke vi svenska hysa för danskarna.

Med en roddbåt från Malmö hade ackord uppgjorts om överfarten till Sverige och gjordes avresan härmed middagstiden kl 12 i lugnt och skönt väder förbi danska batterier och vakt skepp, då Sundet uppåt skänkte en ovanligen ljuvlig anblick. Vår båt var ej större än jämt och rätt tillräcklig för mig, Montgomery, en uppassare /grenadjär vid regementet av Livkompaniet/ 2:e skånska roddare, ägare av båten och våra saker. Segel nyttjades. Mitt över räknas avståndet mellan danska och svenska stränderna till 4 mil. En mil ungefär från Köpenhamn låg majestätiskt ett stort engelskt linjeskepp, vilket vi passerade tätt invid. Men utkomna något längre, mulnade himlen, åskan dånade och starka ostliga vågor hotade oss med förödelse. Ungefärligen 2:e mil hade ännu vår farkost att göra till svenska landet, som tydligen och väl kunde ses, och dit jag längtade av själ och hjärta. Vi kämpade oupphörligen mot vind och vågor under kryssning och insvept i min kappa väntade jag på den ovissa utgången. Hårt, ja, gruvligen hårt och oblikt tyckte jag nu mitt öde vara att efter 2:e års bortovaro och så mycken längtan efter fäderneslandet och efter både kroppsliga och själens lidanden, komma i åsyn av det kära Sverige och där dricka det bittra av livets sista stunder. Också hade jag allvarligen fattat det beslut att om vågen kantrade vår eländiga farkost, jag, utan försök att genom simning rädda mig, låta det bära raka vägen mot botten. Vi föreslog våra skåningar att lägga

till på ön Ven, men de sade att klippor och bränningar gjorde det omöjligt. Kapten Montgomery som i sin ungdom vistats på sjöresor, tyckte inte om våra båtförarens sätt att styra och ville därför sätta sig till roddet, vartill han nekades, då Montgomery med dragen värja körde honom därifrån.

Omsider sent på aftonen stillade vädret, en eld från land lyste i mörkret, som våra ledsagare trodde vara ett fiskeläge. Vi styrde däråt och i mörkret bland vågor, stenar och skär måste stiga ur båten och draga den åt land, som skedde utan äventyr kl 12 om natten. Med innerlig fröjd trampade åter det kära och efterlängtnade svenska landet. Hemsjuka hade nog plågat mig längre tid, ej underligt, då man som jag, pinats och plågats av den ännu oläkta blessyren och avmattats tämligen av densamma. Om den mäktige kejsaren Napoleon, erbjudit mig ett furstendöme, i det verkligen sköna Frankrike, hade jag då, dock valt min usla lott i Sverige. Min blessyr kändes mycket förbättrad och tycktes närma sig till läkning. Kapten Montgomery hade den största godhet att lämna mig sitt biträde och omband och skötte blessyren efter föreskrifter dagligen. Han var en öm, god vän och resekamrat.

Landningen skedde mellan Lund och Malmö vid ett fiskeläge nära intill Barsebäck tillhörigt greve Hamilton. Skjuts anskaffades oss och vi reste med glädje vidare åt hemorten. Men föreföll mig våra skjutshästar bra små och landet fattigt, jämförelsevis mot vad jag till det mesta sett och måste jag bekänna att hade jag icke, såsom svensk, haft kärlek till mitt hemland, skulle det synts mig gruvligen vanlottad av Skaparen,

De stora och långa skogar af tall och gran, hedar av en och andra skräpväxter, usla små kojor, dåliga byar, mossar och ouppodlade trakter med de små magra hästarna och vanligen usla kärror och vagnar, stöter tämligen hårt i ögat, då man kommer hem från utländska härliga bok- och ekskogar, vida odlade åkerfält, klöverland ymniga överallt, stora byar, vanligen större hus och byggnader, rikedom på föda och kreatur, stad vid stad fyllda med tillverkningar, stora präktiga hästar och vagnar samt allestädes människovimmel. Jag tyckte det vara besynnerligt att människor från dessa goda ändar av jorden, lämnar dem ofta för att bli och vistas på våra så magra landamären.

I Jönköping vilade vi över natten och då jag oändligen utomlands begagnat barberare, som i dessa städer springa i varje gathörn och där nästan alla karlar, fattiga och rika, betjänas av dem – frågade jag efter en sådan, som sent omsider ficks reda uppå. Han rakade mig men skänkte mig även avsmak för framtida rasering /rakning/ emedan det blev en förskräcklig skillnad på dem och den tyske barberaren, som gör operationen ovanligt fort och väl. Om jag är på det fullkomligaste klädd, stiger barberaren fram med sin snygga påse och med fingret i stället för borste, avskär skägget, utan smet och anstalter, med alltid utmärkt slipade knivar. Min jönköpingare borstade, slipade och väsnades varv på

varv kring min stol – och jag grinade, svettades och lovade att hädanefter övergiva den metoden utan raka mig själv.

Mot Linköping skiljdes jag från min hederlige reskamrat med tacksamhet för all mig visad vänskap och hjälp och anlände till Vånga gästgivargård 2 mil från Finspång något på eftermiddagen. Jag längtade att få komma fram dit, men måste återigen på sistone röna motgång. Längre fick jag vänta och långsamt gick deras anstalter, som visserligen inte var oväntat, ty i alla tider hade jag sett och hört vångabornas vana att icke fjäska. Men som jag med största tålmod avbidade tiden, blev vi högeligen goda vänner, då jag sade dem: ... att på min resa ända från Frankrike, kejsaren Bonapartes huvudstad, många hundra mil, icke så lång väntan på hästar inträffat som här.

Slutligen kom hästar, ett par, dock så dåliga att jag genast betvivlade deras förmåga att hjälpa mig till önskad ort. Men bonden såg fattig ut, var hövlig och beskedlig, så jag iklädde mig tålmodets fulla rustning och begav mig därmed åstad. Bonden berättade mig nu att den ena hästen hade kanske en hel dag legat nedsjunken i en sank mosse, nära död upptagen dagen förut, följaktligen föga kraftig och bar mig ursäkta att han nödgades köra långsamt, men ville, eller rättare behövde förtjäna lite penningar.

Då jag började märka att farten allt mer och mer avtog och krafterna övergav de stackars hästarna, tog jag till min käpp och promenerade i det vackra vädret förut, med den tillåtelsen för den fattige gubben att få köra efter behag.

Den 1:a augusti 1807 kl 12 på natten ankom jag till Finspång – i tysthet skaffade mig ett rum och säng och emottogs om morgonen med största välvilja och godhet av ägaren, gamle baron Joh. Jac. De Geer, min välgörare, dess hemmavarande barn, fröken Emilie och sönerna Johan Jacob och Gerhard, med vilka jag blivit uppfödd såsom en broder och fått åtnjuta vänskap och välgärningar.

Efter ungefärligen 8 dagars hemmavaro, blev blesseyren alldeles läkt och jag behövde icke mera plåstra med densamma.

Ägde nu lyckliga, glada och nöjda dagar – Ära vare Gud!

Ett av Ernst Reinholds 27 tillägg:

Det förtjänade att framställas en verkligt skön tavla över våra svenska indelta soldaters hederliga och goda uppförande i Tyskland – emedan det är så vida över alla andra nationers. Också förskaffade de sig härigenom tyskarnas största lovord – helst de ägde så många tillfällen att göra jämförelser. Våra soldater regeras av gudsfruktan, som föga leder de andra massorna. De hysa en ambition att vara hederliga män, rättskaffens och väl kända – som mindre aktas hos de andra. Vänliga, ödmjuka, aldrig pockande, blev de strax som vänner ansedda i kvarteren. Vårdarna åt med dem, hade ett förtroende för dem – så inga lås, inga regler behövdes, vilket icke gällde med ryssar och preussare. Vid alla våra marscher, var det en glädje för befälet att icke behöva räkna, bevaka, gräla och slå, som de andras, emedan den svenska soldaten alltid hängde med, vad som än mötte. Mången gång vid framkomsten till städerna på nätterna, i djupa och svåra vägar, kunde en mängd saknas, som tröttnat eller icke orkat sträva med sin börda – men morgonen vid avmarschen igen, var alla samlade. De hade uppsökt sitt fårahus. Ryssar, preussare, även våra svenska gardesregementen och pommerska regementen måste ständigt pryglas, räknas etc, etc – till gruvligt besvär och obehag för befälet. Tyskarna lärde sig snart skilja våra indelta soldater, som de benämnde ”Stock Schweden” från de värvade, vilka i allt liknade preussarna.

Ryssarna söp, rucklade och pryglades samt var snuskiga.

Preussare, sturska, pockande och ohövliga.

Spanjorerna syntes ha en släng av rövaruppförande.

Italienarna liknade fransoserna.

Holländare och engelsmän tycktes fogliga och städade – men ej så omtyckta som våra svenskar.

Ett annat av Ernst Reinholds tillägg:

Översten och generaladjutanten Morian (befälhavare över den så kallade Detacherade kåren som blev tillfångatagen vid Lübeck) var, icke annat kan sägas, /en/ både beskedlig och hygglig chef, men utan fältherreförmåga., efter vad dess handlingar och följderna därav tycks utvisa. Han skulle noga följa reglementen m m, vilket framvisade småaktigheten av hans begrepp och föga kraft att beräkna händelser omkring sig. Hade han något skyndat med sina beslut, skyndat lite mer, med att verkställa dem och ej låtit inpacka oss på fartyg i Lübeck som sillar i en tunna, utan låtit styrkan marschera med gevär, kulor och krut till Trawemünde – hade troligen vi undgått fångenskapen. Våra gevär var nedstuvade i skeppet som tycktes vara att just avväpna oss helt och hållet.